

Waldorf Óvoda, Általános Iskola,
Gimnázium és Alapfokú
Művészeti Iskola
Tagintézmény: Óvoda
Nyíregyháza Kert köz 8
E-mail: nyhwaldorfovi@gmail.com

Nyíregyházi Waldorf Óvoda Pedagógiai Programja

OM:033431/002

„Az egész élet olyan, mint a növény, amely nemcsak azt foglalja magában, amit a szemnek tár oda, hanem rejtett mélységeiben még egy jövő állapotot is hordoz.”

(Rudolf Steiner)

Nyíregyháza 2017. augusztus 30.

TARTALOMJEGYZÉK

1. AZ INTÉZMÉNY ADATAI:	3
1.1. Az óvoda adatai	3
1.2. Bevezető	4
1.3. Helyzetelemzés	4
1.3.1. Társadalmi környezet	4
1.3.2. Személyi feltételek	4
1.3.3. Tárgyi - környezeti feltételek	5
2. NEVELÉSI ELVEK	5
2.1. Óvodai nevelésünk alapelvei	5
2.2. Óvodai nevelésünk célja	6
2.3. Gyermekkép	8
2.4. Pedagóguskép	9
3. AZ ÓVODAI NEVELÉS FELADATA	11
3.1. Az egészséges életmód alakítása	11
3.2. Az érzelmi nevelés és szocializáció biztosítása	11
4. KAPCSOLATTARTÁS A PARTNEREKKEL	12
5.1. A Waldorf óvoda nevelési gyakorlata	13
A KISGYEREK	13
5.1.1. A kisgyerek, mint a világra nyitott érzékszerv	14
5.1.4. GYERMEKÉTKEZTETÉS MEGSZERVEZÉSE	15
Az utánzás	16
5.2.1. A játék	17
5.2.2. A fantázia	17
5.3. Az utánzás és a játék fejlődési szakaszai kisgyerekkorban	18
6. ÓVODÁNK CÉLJÁNAK, FELADATAINAK MEGVALÓSÍTÁSA	20
A Waldorf-óvodai nevelés alapgondolatai	20
A Waldorf-óvoda, mint burok – érzelmi biztonság – áttekinthető világ	21
7. RITMUSOK AZ ÓVODÁNKBAN	22
7.1. Az ünnepek ritmusa	23
7.2. A hét ritmusa	24
7.3. A nap ritmusa	25
Napirend szerinti ritmus	25
7.4. Nyitva tartás, szünidők	26
8. A WALDORF-ÓVODAI ÉLET TEVÉKENYSÉGI FORMÁI	27
Háztartási, kerti munkák, kézművesség	27
8.1. Mese – bábozás – babázás	28
8.3. Zene – ének – vers	31
8.6. Szép mozgás – a ritmikus játékban	32
8.7. Képkalkotás és formázás	33
8.8. Szabad játék	36
Pedagógiai feltételek	37
9. A WALDORF-ÓVODAPEDAGÓGUS FELADATAI	38
9.1. Általános feladatok:	38
9.2. Tervezés és visszatekintés - önértékelés	38
9.4. Gyerek megfigyelés, gyerek megbeszélés	39
9.5. Együttműködés a szülőkkel	40
Gyermekvédelmi feladatok	41
11. A konferencia	42
12. A csoport folyamatos működésének feltételei	42
A tárgyi feltételek	43
A berendezés a következőknek feleljen meg:	43
13. JOGSZABÁLYI HÁTTÉR	44
Pedagógiai program készítésének jogszabályi alapja:	44
MELLÉKLET	45
1. WALDORF ÓVODA NEVELŐ MUNKÁJÁHOZ SZÜKSÉGES HELYISÉGEK, BERENDEZÉSEK ÉS ESZKÖZÖK	45
14. ZÁRÓ RENDELKEZÉSEK	51
1. A program hatálya, hatályba lépése	51
2. Legitimációs záradék	51

1. Az intézmény adatai:

Az intézmény megnevezése: Waldorf Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium,
Alapfokú Művészeti Iskola

Székhely intézmény OM azonosítója: O33431

1.1. Az óvoda adatai

Az óvoda (intézményi egység) Waldorf Óvoda

Az óvoda OM azonosítója: 033431/002

Az óvoda címe: 4400 Nyíregyháza Kert köz 8

Elektronikus elérhetősége: nyhwaldorfovi@gmail.com

Az óvoda telefonos elérhetősége: 06/70 942-8625

Az óvoda alapító okiratának kelte: 1996. október 1.

módosítás kelte: 2017.04.27. 40 /B-5/2017.

Az alapító okiratban meghatározott maximális gyermeklétszám: 25 fő

Csoportok száma: 1 csoport – vegyes életkorú gyermekek

Az engedélyező szerv neve: Nyíregyháza Megyei Jogú Város Önkormányzata

Az óvoda fenntartója: Nyíregyházi Waldorf Pedagógiai Egyesület

Az intézmény alapfeladat: Óvodai nevelés és a többi gyermekkel együtt nevelhető sajátos nevelési igényű gyermekek nevelése

Székhely intézmény adatai: Waldorf Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és
Alapfokú Művészeti Iskola

A székhelyintézmény címe: 4400 Nyíregyháza Kölcsey u. 8

Az intézmény vezetője: Homonyik Katalin Éva

Elektronikus elérhetősége: nyiregyhaziwaldorf@gmail.com

Telefonos elérhetősége 06/-42/500-870

Weblap (honlap) www.nyiregyhaziwaldorf.hu

Az intézmény gazdálkodásával kapcsolatos feladatokat a fenntartó látja el: Nyíregyházi Waldorf Pedagógiai Egyesület

1.2. Bevezető

Waldorf Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Alapfokú Művészeti Iskola Nyíregyháza Megyei Jogú Város Önkormányzata 2013. 08. 16. SZ-B-12/00099-12/2013. határozata alapján 2013. 08. 16. napjától működik az óvodánk 002 számú telephelyként a Waldorf Pedagógiai Egyesület fenntartásában.

Pedagógiai Programunkban az Óvodai nevelés országos alapprogramja alapján – közös nevelési elvek, célok, feladatok meghatározása mellett – megjelenítjük a Waldorf pedagógiai elvekre épülő nevelés gyakorlatát, sajátos nevelési arculatát.

1.3. Helyzetelemzés

1.3.1. Társadalmi környezet

Az óvodánk a belvároshoz közel helyezkedik el, társasházak, játszóterek, közelében, de nem a környezet a meghatározó, az óvodánkat választó szülők körében. A szülők óvodaválasztásában döntő tényező az intézményünk sajátos nevelési programja, amely a Waldorf pedagógiára épül. Olyan befogadó intézmény, amely szerves része a nyíregyházi Waldorf köznevelési rendszernek és a székhely intézményen belül biztosítja a folyamatos tanulási utat a Waldorf pedagógiára építve az általános iskolánkba, majd tovább a gimnáziumunkba, ami egyben alapfokú művészeti iskola is. Egy-egy csoporton belül jelen vannak a szerényebb életkörülmények között és a jómódban élő családok gyermekei. Ezek a szülők lakóhelyük távolsága ellenére is ragaszkodnak a kiválasztott intézményhez, támogatják a működését, de elvárásokat is támasztanak a gyermekük optimális fejlődése érdekében.

A tagintézményben többségében a Waldorf pedagógia iránt érdeklődő szülők gyermekeinek óvodai fejlesztését, ellátását valósítjuk meg. Intézményünkben az óvodáskorú gyermekek nevelése egyelőre, egy csoportban történik. Felvehető gyermekek (maximális) száma 25 fő. Waldorf Óvodánk vegyes csoporttal működik szívesen fogad testvérgyerekeket is.

1.3.2. Személyi feltételek

Dolgozói létszám intézményi szinten:

Óvodapedagógus:	2 fő
Dajka (1 fő Waldorf óvónői képzésben részesül)	2 fő
Összesen	4 fő

Munkaköri beosztás szerinti megoszlás az óvodapedagógusok körében

Tagintézmény vezető	1 fő
óvodapedagógus	1 fő

A Waldorf Szövetség által elvárt takarékos létszámgazdálkodás érdekében csak a törvény által meghatározott létszámot foglalkoztatjuk, törekedve a minőségi színvonal megtartására.

Óvodapedagógusok alap-és szakirányú végzettsége

Alapvégzettség	
Felsőfokú, főiskolai végzettség	2 fő

Az óvodapedagógusok valamennyien rendelkeznek főiskolai végzettséggel, és más szakvizsgával is (vezetői, fejlesztő pedagógusi) a hét évenkénti továbbképzésüknek eleget tesznek. Folyamatosan képzik magukat, amennyiben nem rendelkeznek Waldorf óvónői végzettséggel, 5 éven belül el kell végezniük. Minden dolgozó részt vesz valamilyen továbbképzésen (gyógypedagógus, Waldorf óvónői, pedagógiai asszisztensi képzésben). Az óvodapedagógusok nevelő munkáját szakképzett dajkák segítik.

1.3.3. Tárgyi - környezeti feltételek

A tagintézmény épülete eredetileg óvodának épült, a tevékenységüknek megfelelő infrastruktúrával.

Az óvodánk udvara gyermekközpontú szemléletet tükröz, parkosított, jól szolgálja a gyermekek egészséges életmódra nevelését, testi épségének megóvását. EU-s szabványoknak megfelelő fajtákkal biztosítjuk a változatos mozgáslehetőséget. A tárgyi környezeti feltételeket folyamatosan fejlesztjük.

A csoportszoba berendezése természetes alapanyagú hangulatos, esztétikus, jó közérzetet biztosít, a Waldorf pedagógiai előírásoknak megfelelően van kialakítva. Az ünnepek, évszakok hangulata különleges harmóniát ad a térnek, a természetes anyagok letisztult szépségével.

A gyermeki tevékenységet szolgáló tárgyi, szakmai eszközök az óvodapedagógusok kreativitásának, sokoldalúságának köszönhetően megfelelő számban, minőségben állnak rendelkezésre.

- Waldorf szellemiségének megfelelően nem használnak elektronikus eszközöket a gyerekek nevelése során.

Az ovikönyvtár állományának feltöltése az intézményben és a tagóvodában folyamatosan történik saját bevételi lehetőségek által.

2. Nevelési elvek

2.1. Óvodai nevelésünk alapelvei

- Az óvodai nevelés a családi nevelés kiegészítője, segítője. A Waldorf pedagógia szellemisége alapján biztosítja a nevelés optimális feltételeit, a gyermekek számára.
- Segíti a környezettudatos magatartás kialakítását.
- Az óvodai nevelés célja a gyermekek sokoldalú, harmonikus fejlesztése, kompetenciák kialakítása az egyéni fejlődésükhöz mérten (ideértve a különleges figyelmet igénylő gyermekek ellátását is).
- Óvodai nevelésünk gondoskodik a gyermeki szükségletek kielégítéséről, az érzelmi biztonságot nyújtó, derűs, szeretetteljes légkör megteremtéséről, a testi, a szociális és az érzelmi képességek egyéni és életkor – specifikus alakításáról. Mindezt az életkor-

nak leginkább megfelelő szabad játék során, az a Waldorf pedagógia által alkalmazott heti ritmusban ismétlődő különböző tevékenységekkel.

- Gyermekünk számára biztosítjuk az önazonosság megőrzését, ápolását, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelmét.
- A teljes óvodai nevelésben a gyermeki személyiséget elfogadás, tisztelet, szeretet, megbecsülés és bizalom öveze.
- A gyerekek között a legfontosabb az óvónő belső magatartása, hitelessége.
- Mivel a gyerek nem tud nem utánozni, az óvodapedagógusnak jó mintát kell adnia, a gyerekek között tudatosan kell jelen lennie.
- Az óvónő törekedjen megismerni a gyerek fejlődésének szakaszait.
- Tisztelje a gyerek egyéniségét.
- Készítse elő a megfelelő környezetet, melyben a gyerek bizalommal ismerheti meg a világot, annak erkölcsi oldalát.
- Fordítson figyelmet a mozdulatok helyes használatára a ritmikus játékokban.
- Segítse a gyerek kreativitását.
- A nap, a hét, a hónap és az év ritmusai egymásra épülnek, áthatják egymást, a hétköznapi történések időnként ünnepekké emelkednek.
- A Waldorf-óvoda fontosnak tartja a szabad játékot, ezzel segítve a szociális kapcsolat kiépítését.
- A Waldorf-óvoda egyszerű, természetes játékokat használ, melyek segítik a képzelőerő kibontakozását.
- A természettel való kapcsolatot ápolja, elősegítve ezzel a gyermekben a világra való rácsodálkozást és hálaérzetet.
- Az úton járás a fontos, nem a megérkezés, ezért a Waldorf-óvoda nem az eredményért dolgozik.
- A Waldorf-óvodában fontos az anyanyelvi nevelés, mint minden egyéb területen ebben is az utánpótlás a kulcs, nem javítgatják a gyerekeket, csak jó mintát adnak.
- A kisgyerek számára a valódi tapasztalatok és kapcsolatok a fontosak, ezeket nem a média által kaphatja meg, szüksége van az emberre, mint hídra a világ felé.

2.2. Óvodai nevelésünk célja

- Az ismeretközpontú nevelésről-oktatásról a kompetenciákra, az ismeret – képesség – attitűd hármasságára helyezi a hangsúlyt.
- Az óvodából az iskolába való átmenet tartalmilag és módszereiben újszerű kidolgozása.
- A Waldorf pedagógia, az együttnevelés elterjesztése, az óvodások sokoldalú, harmonikus fejlődésének elősegítése, az életkori és egyéni sajátosságok, az eltérő fejlődési ütem figyelembevételével, ideértve a különleges bánásmódot, figyelmet igénylő gyermekek ellátását is.

Waldorf-óvoda további célkitűzései:

- A Waldorf-óvodapedagógia tiszteli a gyermek emberi méltóságát és feladatának tartja, hogy előkészítse egészséges életvitelét.
- Nem szabályokat és tilalmakat akar megvalósítani, hanem a gyerek és a felnőttek művészi erőikkel áthatott együttélését.
- Pedagógiai fejlesztő munkájának alapelvevé kívánja tenni az utánpótlást, amely az óvónők szeretetteljes mintaképül szolgáló tevékenységét követi. El akarja érni, hogy az óvónő ne direkt utasításokkal vezessen, hanem figyelmes, gondozó vezetést gyakoroljon, ami a gyermeki személyiség még hiányzó belső vezéreltségét helyettesíti.
- Segíteni kívánja, hogy a gyerek a benne működő természetes erőket szabadon tudja fejleszteni: érzékelésben, utánpótlásban, játékban és egyéb tevékenységekben.
- A játékokhoz szükséges eszközök egyszerű kiképzésével növeli a gyerek fantáziáját és az alakító tevékenységek belső aktivitását.
- A nap szervezésével (napirend) lehetőséget akar adni arra, hogy a gyerek érzékeit és cselekvési lehetőségeit kihasználva, jó szokásokra tegyen szert – az akarat nevelésével, erősítésével és nem megtörésével.
- Lehetővé akarja tenni, hogy a gyerekek az értelmes és áttekinthető tevékenységeket átélhessék és utánózhassák, el akarja érni, hogy így kerüljön a felszínre az átélés és cselekvés összefüggésében az értelmi képesség és felfogó erő.
- El akarja érni, hogy a gyerek a nevelőt tekintse példaképül, erkölcsi minőséget juttasson átélésbe és a tevékenykedésekbe; így kerüljön kapcsolatba az erkölcsiséggel anélkül, hogy az, mint szabály vagy külső előírás nyomasztóan hasson, s ugyanakkor hatástalan maradjon.
- Célja, hogy a gyerek a többi gyerekkel együttműködve szabad játék során megtanulja egyénileg továbbfejleszteni azokat a képességeit (intelligencia, fantázia, átélés, kéz ügyesség, szociális magatartás), melyeket elsajátított.
- Fel akarja ébreszteni a gyerek lassan tudatosá váló érzékenységét szociális környezetén (a csoporton, a családon) belüli felelőssége iránt, és el akarja érni, hogy megtanuljon az előforduló feszültségeken felülkerekedni.
- Meg akarja valósítani, hogy a gyerek az éves ünnepkört ritmikus ismétlődésben énekelve, játszva élje át, ünnepeljen a nevelőkkel és a szülőkkel. (Az örömteli tevékenységben a fogalmak, az értékek megelevenednek és megbecsültté válnak; így lesznek életük alakításának egészséges elemeivé.)
- El akarja érni, hogy a gyerekek a mesélések és előadó játékok (például mesejátékok) során tiszta és érzékletes nyelvet sajátítsanak el, azt helyesen kapcsolják össze kifejező mozgásokkal, taglejtésekkel. Ennek átélésében fejlődik az a differenciált kifejezőképesség, ami az iskolai tanulási készség alapja.
- A gyerek élményvilágát, formáló erejét a művészeti – ábrázoló – tevékenykedés által (egyszerű festés, formázás, éneklés, euritmia, tánc) felszínre kívánja hozni.
- Az óvoda figyelembe kívánja venni: a gyerek érettségi szintjét, mind az óvodai felvételtkor, mind az iskolakezdés időpontjának meghatározásánál. A Waldorf-pedagógia az iskolaérettség kritériumait nem célkitűzésnek tartja, nem alkalmaz „külön iskolára” felkészítő foglalkozásokat. Úgy tekinti, hogy az életkori sajátosságoknak nem megfelelő a túl korai fejlesztés. Az idő előtti absztrakt, verbális és intellektuális tanítás el-

vonja a személyiség önfejlesztő erőit az adott életkorban legfontosabb feladatoktól, melyek a testi, lelki egészséget szolgálják.

- A testi, lelki és szellemi erő sokoldalú fejlődésében-fejlesztésében is minden elhamarkodottság nélkül, egyéni érettsége és szükségletei szerint vezeti a gyereket.
- A Waldorf-pedagógia hozzá akarja segíteni a gyereket nyitottság elsajátításához, a különbözőség elfogadásához, a természet értő szemléletéhez, s utat akar nyitni – most még csak mesei, érzékletes szinten – a majdan globális szemléletmód előtt.
- A Waldorf-pedagógiai nevelés nagy hangsúlyt kíván helyezni a helyi hagyományok, a kulturális örökség megismerésére, ápolására is. Így lesz a Waldorf-óvoda mindenütt hasonló és mégis mindig más.
- A Waldorf-óvodapedagógiai Program szakszerűtlen felhasználását – a megfelelő felkészülés hiányának következtében – a nemzetközi és a hazai Waldorf-óvodák közössége szeretné kivédeni. A „**Waldorf**” nevet csak ott használhatják, ahol megfelelő képzettségű pedagógusok és a Waldorf-pedagógiát igénylő szülők vannak.

2.3. Gyermekkép

- Óvodai nevelésünk célja, olyan gyermeket nevelni, akik harmonikus mozgással, fejlett kommunikációs képességgel, beszédkultúrával rendelkezzenek.
- Tájékozottak az őket körülvevő világról, fogékonyak az új ismeretek iránt, és alapkészségek, képességek birtokában alkalmazzák tudásukat a gyakorlatban.
- Örömeire és szeretetre nyitott, érzelem gazdag, autonóm személyiségek legyenek.
- Közösségi magatartásuk, viselkedésük igazodjon az emberi együttélés szempontjából lényeges szabályokhoz.
- Hagyományápoló, a környezettel kiegyensúlyozott viszonyban élő, embertársait szerető felnőttekké váljanak.
- Szeresse a mozgást, felnőtt korára váljon életformájává az egészséges életmód, környezettudatos magatartás.
- Legfőbb élményforrása a szabadjáték legyen, amely a személyiségfejlesztés színtere, a tanulás, a készség- képesség fejlesztés leghatékonyabb módja.

2.4 Óvodakép

- Befogadó, érzelem gazdag környezet ahol az antropozófián alapuló Waldorf pedagógia segít a gyermekekben rejlő adottságokat, képességeket felszínre hozni. Gyermekközpontú, amely **óvni** kívánja a gyerek fejlődő belső világát, fokozatos érlelődését segíti elő. Ott ajánl segítséget, ahol a gyerek éppen tart, és megvárja, hogy az önállóan találja meg a következő lépését. Az óvodapedagógus engedi a tiszta gyermeki létet megélni, nem sietteti a természetes fejlődési folyamatot.
- Szeretettel teli gondos légkör, gondoskodás, különleges védelem által természetes módon alakul biztonságérzetük.
- Támogató, sokszínű Waldorf pedagógiai tevékenységrendszerünk a játék, a mindennapok, az ünnepek ritmusa, a kifinomult művészeti tevékenységek az állandó értékrend, szociális, nevelő- hatások, a mintaadás teremti meg a gyermeki szükségletek ki-elégítésének feltételeit, lehetőségeit, a képességeik kompetenciájuk megalapozását.

- A tárgyi környezeti feltételek folyamatos minőségi szintű fejlesztése, a fokozott odafigyelés a természetes anyagok használata biztosítéka a legmegfelelőbb környezetnek, óvó- védő- személyiségfejlesztő funkció kiteljesedésének, a teljes körű egészségfejlesztésnek, környezettudatos szokások megalapozásának.
- A gyermekek az óvodába lépéstől az iskolai közösségbe való beilleszkedésig - érési sajátosságaiknak megfelelően úgy nevelkednek, hogy képességbeli hátrányaik csökkennek, megteremtődnek bennük a következő életszakasz belső pszichikus feltételei.
- Mindez akkor valósítható meg, ha a nevelő nyitott, járatos az embertani ismeretekben – elméletben és gyakorlatban egyaránt –, képes az egyedi, az általánostól eltérő különös megfigyelésére, nincsenek előítéletei, s így felfogja a gyerekből érkező, szükségleteiből fakadó felszólításokat.

2.4. Pedagóguskép

- Az óvodában a nevelőmunka kulcsszereplője, akinek a segítő támogató attitűdje modell, mintát jelent a gyermekek számára.
- Olyan pedagógus, akit elhivatott, elkötelezett a programunk a Waldorf pedagógia értékrendje, küldetése a minőségi munkavégzés iránt.
- Nyitott, járatos az embertani ismeretekben – elméletben és gyakorlatban egyaránt –, képes az egyedi, az általánostól eltérő különös megfigyelésére, nincsenek előítéletei s így felfogja a gyerekből érkező, szükségleteiből fakadó felszólításokat.
- Nagyfokú gyermekszeretet, pedagógiai optimizmus és tolerancia jellemez.
- A feltételrendszer és a tevékenységek tudatos befolyásolásával segíti a gyermekek személyiségének kibontakozását.
- A szülőkkel megfelelő együttműködést valósít meg, a családok értékrendjének sokféleségét figyelembe véve. A családokkal való együttműködés során képes érvényesíteni az intervenciós gyakorlatot.
- Jellemzi a szakmai megújulás, a fejlődőképeség igénye és innováció képessége.
- Aki biztosítja minden gyermek számára az egyenlő hozzáférést, a gyermeki jogok érvényesítését, szükségleteik kielégítését, az inkluzív és differenciáló pedagógia által.
- Nem ad helyt semmiféle előítéletnek, szociális érzékenység, a különbözőségek elfogadásának képessége, szakmai elhivatottság jellemzi.
- A gyermeki személyiség teljes kibontakoztatására, tehetséggondozásra a hátrányok csökkentésére való törekvés jellemez, különös tekintettel a kiemelt figyelmet különleges bánásmódot igénylőkre.
- A gyermekeket személyiségének sajátosságait a Waldorf pedagógiai módszerekkel, sokoldalúan, elsősorban a játékokon keresztül tárja fel.
- Sokoldalú, képes tevékenységközpontú, élmény-gazdag, ösztönző környezetet, állandó értékrendet, érzelmi biztonságot, nyugodt derűs légkört teremteni a gyermekek számára. Biztosítja a folyamatos képességfejlesztést, és az alkotóképesség kibontakoztatását.
- Komplex módon veszi figyelembe a pedagógiai folyamat minden lényeges elemét: a tartalmat, a gyermekek előzetes tudását, motiváltságát, életkori sajátosságait, a nevelési környezet lehetőségeit, korlátait. Értékközvetítő tevékenysége tudatos.

- Pedagógiai munkája során a Waldorf pedagógia sajátosságait, útmutatását figyelembe véve tervez - éves tevékenységi tervet-, az ünnepek ritmusának megfelelően ciklikusan havi tevékenységekre bontott fejlesztési tervet készít.
- A rendelkezésre álló segédanyagokat, eszközöket, digitális anyagokat és eszközöket is ismeri, kritikusan, céljainak megfelelően használja.
- Kiemelt figyelmet fordít az egészségfejlesztésre, a környezetvédelmi nevelésre, kötelességének érzi, és minden lehetséges erőfeszítést megtesz a gyermek testi lelki, szociális egészségének megóvása a veszélyhelyzetek elhárítása, az előírások betartása érdekében
- Az alkalmazott pedagógiai módszerekkel a kompetenciafejlesztést támogatja.
- A gyermekek hibáit, tévesztéseit, mint a tanulási, fejlődési folyamat részét kezeli az egyéni megértést elősegítő módon reagál rájuk.
- Személyiségét szakmai, lélektani, természetvédelmi ismeretekben való jártasság, módszertani kultúra jellemez.
- Élő kapcsolatot tud kialakítani közvetlen partnereinkkel – elsősorban a szülőkkel – egyéni megbízatásai alapján közvetett partnereinkkel.
- Eredményesen, tud együttműködni az óvoda hírnevének erősítése érdekében a munkatársaival.
- Az intézmény érdekében önként vállalja a feladatokat, a kreatív,- alkotójellegű munkát, amelyben egyenrangú motiváció az egyénisége és az intézmény szükséglete.
- Konfliktushelyzetben a gyermekeket a konfliktusok kompromisszumos megoldására ösztönzi.
- Felhasználja a mérési és értékelési eredményeket saját pedagógiai gyakorlatában.
- Folyamatosan önértékelést-reflexiót készít, részt vesz továbbképzéseken, önképzésen, amellyel segíti az egyéni fejlődését, a munkája eredményességét.
- Eredményesen segíti a gyermekek iskolai közösségbe való beilleszkedéshez szükséges képességek, belső pszichikus feltételek megalapozását, a sikeres átmenetet.

2.5 Szülőkép

- Programunk olyan szülőt kíván aki ismerik-e a Waldorf-pedagógiát és az intézmény működését, azonosulni tud nevelési programunk tartalmával, gyermekközpontú, minden döntésében a gyermek érdekeit helyezi előtérbe
- Nyitott az óvoda felé, az óvodai és családi élet összhangjának megteremtésével, őszinte bizalomra épülő, együttműködő kapcsolatot képes kialakítani a csoportban dolgozó óvónőkkel, tiszteletben tartja az óvoda dolgozóinak kompetenciáját, a szülők különbözőségét.
- Képes az intézmény az óvoda pedagógusaival, képviselőivel kölcsönös bizalomra épülő segítő szándékú együttműködésre, amit felajánljanak egymásnak és elfogadjanak egymástól
- Aki szívesen és intenzíven részt vesz az óvoda fenntartásának mindennapi tevékeny-

ségében, mind gyakorlati, mind anyagi értelemben. Aki részese szeretne lenni egy olyan közösségnek szociális szervezeti formának, ahol a gyerekekért történik minden, és a felnőttek együttműködnek azért a célért, hogy eredményesen és zavartalanul folyhasson a pedagógiai munka.

3. Az óvodai nevelés feladata

- Az óvodai nevelés feladatai az óvodáskorú gyermekek (3-7 éves) gyermekek testi, lelki és szellemi szükségleteinek kielégítése.

Ezen belül:

- - az egészséges életmód alakítása,
- - az érzelmi nevelés és a szocializáció biztosítása,
- - az anyanyelvi, értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása.

3.1. Az egészséges életmód alakítása

Feladat:

- A testi-, lelki egészség alapvető feltételeinek biztosítása, a gyermek komfortérzetének kielégítésére.
- Az életkornak megfelelő optimális óvodai életritmus kialakítása.
- A gyermek egészségének védelme, óvása, edzettségének megőrzése.
- A gyermekek fejlődéséhez szükséges a stressz mentes, biztonságos környezet megteremtésével, megőrzésével a környezet védelméhez és megóvásához kapcsolódó szokások alakítása.

3.2. Az érzelmi nevelés és szocializáció biztosítása

- Olyan derűs, kiegyensúlyozott, szeretettel teli légkör kialakítása, amely segíti a gyermek érzelmi biztonságát, hogy az összetartozást belső szükségletként élhesse át, és teret enged önkifejező törekvéseinek.
- Közös élményekre épülő tevékenységek során a gyermekek erkölcsi tulajdonságainak, szokás- és normarendszerének megalapozása.
- Sokszínű tevékenységgel segítjük elő, hogy a gyermek tudjon rácsodálkozni a természetben, az emberi környezetben megmutatkozó jóra és szépre, tisztelje és becsülje azt.
- Az óvoda valamennyi dolgozójának kommunikációja, bánásmódja és viselkedése modell értékű legyen a gyermeki magatartás alakítása szempontjából.

3.3. Az anyanyelvi, az értelmi fejlesztés és nevelés megvalósítása

Az anyanyelvi nevelés átfogja az óvodai nevelőmunka minden területét, a különböző tevékenységek és élethelyzetek biztosításával teremtjük meg a szellemi fejlődés feltételeit a reggen, azaz a drámajáték segítségével.

Feladat: Az anyanyelv ismeretére, megbecsülésére, szeretetére nevelés közben a gyermekek természetes beszéd-, és kommunikációs kedvének fenntartása, ösztönzése.

Az óvodai nevelési módszerek segítségével a természetes gyermeki kíváncsiságra, spontán szerzett tapasztalataira építve bővítsé a megismerő kognitív képességek fejlesztését.

4. Kapcsolattartás a partnerekkel

Partnereink	Kapcsolattartás formája (módja)	Kapcsolattartásért felelős	Kapcsolattartás gyakorisága
Szülők	Szülői est Fogadóóra Waldorf ismerkedős délután Közös rendezvények ünnepek	óvónői kollégium tagjai tagintézmény vezető	Havi rendszerességgel Napi Havi rendszerességgel Alkalomszerű
Bölcsőde	Megbeszélés az óvodába érkezett bölcsődésekről	Óvodapedagógus Bölcsődei gondozó	Alkalomszerű
Iskolák	Nyílt iskolai tanítási órák Konzultációk Közös szülői est	Óvodapedagógus	Alkalomszerű
Fenntartó	Értekezletek Rendezvények	tagintézmény vezető óvodapedagógusok	Alkalomszerű
Szakmai szolgáltatók	Továbbképzések, szakmai előadások	tagintézmény vezető óvodapedagógus	Alkalomszerű
Szakszolgálat	Fejlesztő foglalkozások Szakvéleményekkel kapcsolatos megbeszélés	Vezető és a feladattal megbízott óvodapedagógus	Alkalomszerű
Kulturális, sportlétesítmények	Rendezvények, Közös programok	Megbízott óvodapedagógus	Alkalomszerű

Közös programok, rendezvények

Közös rendezvények	Várható időpontja	Helyszíne	Részvevők köre
Tanévnyitó értekezlet	Minden év augusztus 20-30 között	Iskola	Óvodapedagógusok és az iskola nevelőtestülete
Munkatársi értekezlet	Nevelési év elején		Minden dolgozó
Félévi (értékelő) értekezlet	Minden év január 10-30 között		Minden óvodapedagógus
Közös munkaközösségek	Meghatározott munkaközösségi (feladatterv) munkaterv szerint	Meghatározott program szerint	A munkaközösség tagjai
Nevelési évzáró értekezlet	Minden év június 10-30 között		Minden óvodapedagógus
Pedagógus Konferencia	Heti rendszerességgel	Óvoda vagy Iskola	Minden óvodapedagógus vagy pedagógus

5.1. A Waldorf óvoda nevelési gyakorlata

A Waldorf-pedagógiának az európai hagyományokban gyökerező antropológiai felfogása az embert – az emberi lény legbensőbb magját – **transzcendens eredetű individualitásnak** tekintti.

Minden individualitás egyetlen és egyszeri. Nemcsak minden ember ujjlenyomata különbözik, hanem én-struktúrája is. Ebben az értelemben az individuum rejtélyes, megközelíthetetlen mások számára, de saját maga számára is sokáig ismeretlen. Öntudatra kell ébrednie a világ és a többi ember megismeréséhez, fel kell fognia az individualitás szabadságát, amely egyben felelősségvállalás is. E felfogás szerint az emberi lét célja az egyén erőinek mind teljesebb kifejtése a világ, s a többi ember javára is.

A megtestesült és magát testiekben és lelkiekben kinyilvánítani törekvő individualitásnak vannak az életkorral változó megismerhető, regisztrálható törvényszerűségei. Mind **testi**, mind **lelki**, mind **szellemi** értelemben leírhatóak és nyomon követhetőek ezek a változások, amelyek meglehetősen határozottsággal különítik el az egyes életkori szakaszokat egymástól. Más-más szükségletek és képességek lépnek fel az egyes életkorokban, ezen túlmenően jellegzetes alkati, temperamentumbeli sajátosságok is felismerhetőek.

A nevelés, majd az önnevelés célja és feladata: segítséget nyújtani ahhoz, hogy az ember a fejlődési útján egészségesen haladva, a lehetőségek széles körével úgy kerüljön kapcsolatba, hogy képes legyen nemzetiségétől függetlenül kiválasztani a személyiségének megfelelőit.

Így váljon **testileg egészséges, lelkileg szabad és szellemileg kreatív emberré**. Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa, **környezetét** ne visszautasítsa, hanem **emberségesebbé tegye**.

A kisgyerek

Rudolf Steiner szerint az élet valósága nemcsak azt foglalja magában, ami szemmel látható, hanem rejtett mélységeiben egy eljövendő állapotot is hordoz. Így minden gyereket, mint a „**jövő csíráját**” lehet szemlélni, aki az őt nevelő egyént arra indítja, hogy új képességeket fejlesszen ki magában: tanulja meg a jövő jeleit minden jelenségében, minden gyermekben felfedezni, megismerni, ápolni.

Ilyen értelemben a Waldorf-pedagógia, alapítója Rudolf Steiner szerint, az emberben élő szellemi individualitást a világban élő szellemiséghez akarja vezetni.

5.1.1. A kisgyerek, mint a világra nyitott érzékszerv

A kisgyerek érzékleteiben él. Minden, ami a környezetében történik, akarva-akaratlanul hatást fejt ki rá. A látás, hallás, tapintás, ízlelés, szaglás benyomásai töltik ki belső világát, ezek irányítják és vezetik tapasztaló, megismerő tevékenységében. (S ezen túlmenően természetesen a „többi” érzéklet, mint például a nagy fontosságú egyensúlyérzékelés, vagy a saját mozgásokat visszajelző kinesztetikus érzékelés.)

A gyerek azonban nem csak a fizikai világot érzékeli, hanem a pszichikus világot is. Ezen belül elsősorban a számára fontos **másik embert** – az anyát, apát, testvéreket, majd az óvónőt.

A Waldorf-pedagógia felfogása szerint a gyerek nem csak kommunikatív és metakommunikatív jelzésekben fogja fel a másik ember pszichikus állapotát, realitását, hanem mintegy közvetlenül is. **Átél – ha nem is tudatosan – olyan gondolatokat és érzelmeket, melyeket a környezetében élő, számára fontos személyek gondolnak és éreznek.**

Az első években még nagyon közel áll egymáshoz a testi és a lelki fejlődés, és így számos kölcsönhatás figyelhető meg: **ha szeretettel, figyelemmel, örömmel, pozitív érzéssel és gondolattal veszik körül a kisgyereket, akkor az kedvezően hat az ő érdeklődésére, az érzékelés intenzitására.** Egy inger gazdag, sok érzékszervet igénybe vevő környezet előhívja a gyerek belső aktivitását, erősíti a tevékenységekben, mozgásban is megnyilvánuló „testi intelligenciáját”.

Nagyon fontos, hogy a gyerekek elég ideje legyen arra, hogy **a saját tempója szerint tudja felfedezni a világot**, feldolgozni a tapasztalataiból származó élményeket, és elsajátítani a sokféle minőséget, különbözőségeket **mindegyik érzékszerv területén.** A kisgyereket környező felnőtt világ felelőssége és egyben feladata, hogy **biztosítsa az inger-gazdag fizikális, pszichés környezetet, hogy ne „csapják be” érzékleteiben:**

- ezért javasolt a természetes anyagok használata, a fajsúly és a felületi viszonyokat „tévesen” reprezentáló műanyagjátékokkal szemben (az állat szőrös, a fém fémes tapintású és nehéz, stb.)

- mindezen felül: a nevelőnek **megfelelő belső tartalmakkal** – érzelmekkel és gondolatokkal – kell a gyerekek közé lépnie.

5.1.2. A Waldorf-pedagógia egészség szemlélete

A Waldorf-pedagógia olyan nevelési elveken nyugszik, mely komplexen kezeli a fizikai, azaz testi egészség és az egészséges fejlődés biztosítását. Ezért az egészség és az egészséges fejlődés lehetőségét nyújtja gyermekeink, és óvónőink számára.

Az óvónő szerepe kulcsfontosságú: ő jeleníti meg mindazokat az értékeket, melyek fokozatosan válnak a gyermekekben külsőből bensővé. Ő a felelős azért, hogy az egész pedagógiai program (s így az egészségnevelés is) ne csak szép gondolatok papírra vetett tárháza legyen, hanem egy élő, valóságos lény, mely az évek során fokozatosan borul virágba és érleli meg gyümölcseit. Az óvónő ideális esetben 3, de lehet, hogy 4 évig neveli-növeli a gyermekeket, s minden, amit gondol, mond és tesz, nagy rendező erőként hat a gyermekek körében - feltéve, hogy ha gondolatai, szavai és tettei összhangban vannak egymással, tehát ha hiteles személyiségként tud az csoport elé állni. Mintaként szolgál a gyermekek számára, sokszor az egyetlen biztos pontként a széthulló családok világában.

Az egészségnevelés szemszögéből nézve egyértelmű ennek a szerepnek a fontossága. Nem mindegy, hogy milyen az óvónő tartása, milyen szokásai vannak, mit és hogyan eszik. Az óvodában minden étkezés előtt asztali áldást mondunk, megtiszteljük ételünket és az étkezést egy percnyi hálaadással. Étkezésünkben kerüljük az egészségtelen, adalékanyagokkal és tartósítószerrel dúsított ételeket, sok zöldséget, gyümölcsöt fogyasztunk. Nem mindegy az sem hogy az óvodában eltöltött időn kívül milyen életmódot folytatunk, ennek is összhangban kell lennie az általunk képviselt alapelvekkel. Például, ha egy óvónő otthon órákat tölt el tévénézésel, nehezen tudja képviselni a szülők előtt a televíziózás káros hatásait illető nézeteit.

5.1.3. Az egészségnevelés további elemei

- Tárgyi feltételek: Az óvoda a korszerűsítését - a szükségleteknek megfelelően - nyaranta elvégezzük. Ebben sok segítséget kapunk a szülőktől. Az udvar mérete és állapota biztosítja, hogy a gyerekek a nap ritmusának megfelelően idejük egy részét a levegőn töltsék. Ennek rendbetartásában is tevékenyen részt vesznek: ősszel levelet söpörnek, télen havat lapátolnak, tavasszal virágot ültetnek.
- Alapelveként kezeljük, hogy minden gyermek hozzon magával váltó cipőt, esőkabátot, kinti tartózkodásra alkalmas ruházatot, hogy minden évszakban és minden időjárási körülmény között kint tudjanak tartózkodni a szabad levegőn.
- Személyi feltételek: Az óvoda egészségügyi ellátását egy iskolaorvos és egy védőnő végzi.

5.1.4. Gyermekétkeztetés megszervezése

A Waldorf-óvodában a pedagógiai elvekkel összhangban hangsúlyos, hogy az ételeket a pedagógusok és a gyerekek közösen készítik el, és az így elkészült ételeket fogyasztja mindenki a közös étkezésen. Az ételek ennek megfelelően egyszerűen elkészíthető, hús- és tojásmentes, gabona alapú egytálételek. A családi, közös főzéshez ezért megfelelő és elegendő, ha az óvoda rendelkezik melegítőkonyhával és a szárazélelmiszerek tárolására alkalmas kamrával vagy kamraszekrényvel.

5. 2. A tevékenységekben megvalósuló tanulás

Az óvodáskor sajátos képességei: Utánzás – játék – fantázia □*

Az utánzás

A kisgyerekkor tanulásának legfőbb formája az önkéntelen figyelem által vezérelt spontán utánzás.

Az utánzás első feltétele az érzékszervek megfelelő működése, a már születéskor elkezdődő érése és tagolódása. A kisgyerek nem tudja nem utánozni azt, amit érzékel, átél, megtapasztal. Ilyen értelemben a kisgyerek „kiszolgáltatott” érzékelő és „kiszolgáltatott utánzó” – testi és lelki értelemben egyaránt.

Spontán utánzással tanulja meg a gyerek **anyanyelvét**. Ez olyan rendkívüli teljesítmény, melyhez hasonlóra a későbbiekben nem igen lesz képes. (Ha ezt a tanulási folyamatot direkt tanítással és korrigálással akarják serkenteni, az eredmény rossz is lehet: a gyerek később kezd el és esetleg rosszabbul fog beszélni.) Hasonló a helyzet a **járás** tanításával is: siettetés, erőltetés, iskolás értelemben vett tanítás mind ortopédiailag, mind az egyensúlyérzékelést illetően, mind pszichikusan káros. (A gyerek bizonytalanabban fog járni, nehezebben korrigál, így veszélyesebben esik.)

Az utánzásban a gyerek nemcsak a test mozgását és ügyességét utánozza, hanem – mivel a test és a lélek kisgyerekkorban még nagyon szoros összefüggésben áll – **lelki folyamatokat is**. A gyerek például az öregkor érzelmeiről is tapasztalhat valamit, ha egy öregember járását, mozgását, fejtartását utánozza. A felnőtt számára döbbenetes mélységben tudja beleélni magát a másik ember helyzetébe, mivoltába, lényébe.

A gyerek a cselekvést éli át, és ebből kiindulva kötődik érzelmileg a tapasztaltakhoz. Majd utólag fogja felfedezni a folyamatban megjelenő képzeteket és fogalmakat. A felnőtt a gondolkodással kialakított fogalmak és információk alapján mérlegeli cselekvésének lehetőségeit. A lelki képességek sora **a gondolkodást, az érzést és a cselekvésben megnyilvánuló akaratot, motivációt** illetően **ellenkező irányulást** mutat a felnőtt és az óvodás viselkedésében.

A kisgyerek nem a szóból tanul, hanem a szemlélődésből, tapasztalatból, cselekvésből.

A Waldorf-pedagógia egy olyan érzéket is elismer, amellyel a gyerek csak a szemlélt mozgásokat, cselekvéseket érzékeli és követi úgy, mintha ő maga is végrehajtotta volna ezeket. (Összefüggést lát ebben az értelemben a test mozgékonyasága és a később kifejlődött belső érzelmek és gondolkodás mozgékonyasága között.)

A kisgyerek tehát elsősorban **utánzással tanul** és ehhez megfelelő **követendő mintákat** kell látnia és átélnie maga körül. Látható, hogy a gyerekek mélységesen élvezik a cselekvésekben megnyilvánuló emberi munkát, a munkáját szerető és az azzal azonosuló ember látványát. A megfigyelt, átélt és megtapasztalt cselekvések sorrendjéből a gyerek leolvassa azok tartalmát és nagyon fontos, hogy **ő maga fogalmazhassa meg** az ily módon megszerzett tapasztalatainak értelemait és magyarázatait.

Az utánzásos tanulásnak és a spontán érlelődésnek ezen sajátosságai az egész kisgyerekkort jellemzik, mintegy a hetedik életév fordulójáig, amikor az önkéntelen, igen intenzív, de **könnyen elterelhető figyelem helyébe** a sokkal kisebb hatékonyságú, de a tárgynál már megtartható **szándékos figyelem lép**, a gyerek képessé válik a szóbeli, verbális tanítás befogadására.

□Megjegyzés: Utánzás – játék – fantázia = Tevékenységekben megvalósuló tanulás

5.2.1. A játék

A Waldorf-pedagógia nagyon komoly szerepet tulajdonít a gyerek játéknak. A játszó gyerekekben megjelenő természetes erőket és képességeket óvni, ápolni és erősíteni kívánja.

A játék a kisgyerekkor legfontosabb és legfejlesztőbb tevékenysége.

Mint a pszichológiai kutatások eredményeiből tudjuk, a kisgyerek a külvilágból és saját belső világából nyert **tagolatlan benyomásait játékában vetíti ki** s ott újra szemügyre véve **tagolja**.

A játék szabad kell, hogy legyen, mert így vezethet céljához, az egyéni benyomások feldolgozásához.

A játszó gyerek örömmel és megelégedettséggel követi a belső világából fakadó indíttatásokat, melyek így egész szervezetét erősítik.

Ezt fizikai külsejében friss arcszíne, meleg keze, lába, csillogó szeme jelzi. A szabad játékban megjelenő, sokszor nagyon erős lelki és egyben testi aktivitás a keringési rendszer egészséges kialakulását is elősegíti. A gyerek belső indíttatása, akarata úgy jelenik meg szabad játékában, mint a tanulási és megértési vágy, a mozgás- és tettvágy, az érzelmi kötődés vágya, s alkotó erejének kifejeződése.

A gyerek nem kis felnőtt! A gyerekkor sajátosságos létforma, saját szükségletekkel és lehetőségekkel.

A Waldorf-pedagógia alapján a természetben található lehetőségek változásai és sokszínűsége adják a **legjobb teret** a gyerek különböző játékformáihoz. **Komplex élményt** adnak, amelyre a gyerek a számára éppen szükséges játékkal reagál (érzékszervi, funkciós, explorációs, konstruktív játékok egészítik ki a szimbolikus és szerepjátékot).

A fejlődés folyamán változó játékformák megfelelő játékeszközöket igényelnek.

Fontos, hogy a benti játékszerek is tartalmazzák a szabadban található, érzékszervek számára kínált változatosságot, hívják elő a **gyereki fantázia** minél gazdagabb érvényesülését. A gyerek szabad játéka közben megismerheti a tárgyak tulajdonságait és saját akaratának és szabadságának határait is.

Eközben kipróbálhatja és megtapasztalhatja a megfelelő viselkedési formákat játszótársaival, és így fejlesztheti **szociális képességeit**.

A Waldorf-pedagógia összefüggést lát a gyerek játék közben megjelenő magatartása s majdan a felnőttkori munkához kapcsolódó magatartása és életvitele között. Célja, hogy ebből az „**átfűtő melegből**”, amely erőként lép fel a gyerek játékában és jelzi valódi belső aktivitásának teljes kielégítését, minél többet mentsen át a későbbi életszakaszokra is.

5.2.2. A fantázia

A gyerekekben természetesen megjelenő erőket (teljes figyelem az érzékelésben, utánzásos tanulás, fantáziadús játék) úgy kell segíteni, hogy a gyerek szabadon tudja azokat felhasználni s ezzel fejleszteni.

Mindezekhez megfelelő környezet, tér és idő szükséges.

A modern élet szokásai és hatásai sokszor nem kedvezőek a gyermeki játék számára és a szabad tapasztalat megszerzésére. Nagyon szűk és **kevés a szabad mozgástér** – főleg a városi gyerekek életében –, miközben **túl sok az élmény és az információ**, amit feldolgozni „időhiány” miatt nem tudnak. Felgyorsult, rohanó világunkban **kevés az idő** arra, hogy a tárgyakkal, az emberekkel **tartós** kapcsolatot teremtsen a gyerek és **érzelmi kötődést** alakítson ki.

A technikai fejlődés folyamán **áttekinthetlenné vált az emberi munka érzékelhető folyamata**. (Évtizedeken át a gyerek közvetlen környezetében, szeme láttára folytak a mindennapi létfenntartó tevékenységek, a tehénfejéstől a kenyérsütésig; a fonalak fonásától a szövésig.) Ma már az óvodáskorú gyerek is a megfelelő tapasztalatok hiányában a televízióra, könyvekre, magyarázatokra, tanításokra szorul, miközben az életkorának megfelelő tanulási módszer (utánzásos tanulás, szabad játék) nem érvényesülhet. A felnőttek világából származó **divatáramlatok** kényszerítően irányítják, **torzítják el a gyerek fantáziáját**: élményekhez csak a megvásárolható holmik által juthat.

A mese a fantázia táplálója, a maga törvényeivel erkölcsi útmutató. Ha a mesének nincs valóságos viszonya az örök emberi lelki tartalmakkal, akkor a fantázia öncélúvá válik, nem ad lelki táplálékot, **fantasztikum** lesz, s ezzel **károsítja a gyerek belső világát**.

A fantázia, mint elemi gyerekkori képesség, mint a játékot megváltoztató „elvarázsoló” erő eleveníti és mozdítja meg a gyerek belső világát. Ennek tisztaságát – kapcsolatát a valódi pszichikus világgal – biztosítani és őrizni a felnőtt feladata.

5.3. Az utánzás és a játék fejlődési szakaszai kisgyerekkorban

A Waldorf-pedagógia nagy hatású fejlesztő erőnek tekinti ebben a korban a gyerek spontán aktivitását (akarátát), amely külső és belső cselekvésre indítja őt, s arra vezeti, hogy felépítse testi és lelki erőit. A fizikai, az érzelmi, a szociális és az értelmi fejlődés számos tényező együtthatásaként jelenik meg az utánzás és a játék fejlődésében.

0 – 2 1/2 éves kor

A gyerek öntudatlanul teszi, amit tesz. Nem gondolja meg, hogy mit tanul éppen, hanem elsősorban testi ügyességét gyakorolja teljes odaadással, fáradhatatlanul. Utánzással mindent úgy vesz át, ahogy az a környezetében él.

3 éves kor körül

Az öntudat ébredése: a gyerek felfedezi a saját lényé és az őt körülvevő világ közötti különbséget. Még úgy gondolkodik, ahogy a környezete. A játékban még nem együttműködő, mindent szeretne birtokába venni és kipróbálni. Érzelmeiben a környezetétől függ, mindent átvesz és mindenre reagál.

A 3. és az 5. életév között

Két új képesség jelenik meg: a gyerek fantáziája (belső képteremtő képessége) és az emlékezet gyerekkori formája. A totális utánzás gyengül és a fantázia segítségével változtatni kezd azon, amit megél. A sajátját – ami rá jellemző, ami belülről fakad – már bele tudja vinni a dolgokba. Bizonyos távolságtartás lép be a környezete és ő közé, kialakul a függetlenség ele-

mi formája. A gyerek reagál a környezetéből jövő ingerekre, fantáziadús játékaival építi belső világát. Külső dolgok és tárgyak adják a játékötleteit.

Céltól független tevékenységeket is végez, vagy nagyon gyorsan terv nélkül változtatja célját; három-négy évesen kezdi el felfedezni a másik embert, de még mindig saját magát figyeli, kezd adni-venni, elosztani, ehhez a szükséges tapasztalat öt éves kor körül fejlődik ki.

Az 5. és a 7. életév között

A gyerek végtagjai egyre ügyesebbé válnak. Aki eddig fantáziadúsán és kreatívan játszott, krízist él meg, mert hiányozni kezdenek – fogyóban vannak – az ötletei. Külső dolgok közvetlen indítása helyett fokozatosan mutatkoznak meg a jelei annak, hogy maga tervezi a játékát. A belső képben kidolgozott előzetes elképzelés szerint keresi ki a gyerek a megfelelő anyagot és tárgyat a játékához, amely még mindig szoros kapcsolatban áll élményeivel és tapasztalataival. Érzéket fejleszt ki a többiek szükségletei iránt, másokért, másoknak is csinál dolgokat.

5.2.A fejlődés várható eredménye óvodáskor végén, iskolába lépéskor

A Waldorf-óvodából kilépő gyerek erre irányuló külön erőfeszítés nélkül eléri az iskolába lépéshez szükséges fejlettséget, ez általában a hetedik életév folyamán következik be. Ez az érettség megnyilvánul mozgásában, játékában – annak sokféle fent felsorolt formájában – a szociális életében és az ehhez kapcsolódó kommunikációban, az anyanyelv használatában, a környezet ismeretében, a számok világában, valamint a mesék, mondókák és versek birodalmában való jártasságában.

A **fizikai, testi változások** a legszembeütőbb jelei az iskolába lépéshez szükséges érettségnek, melyek ebben az életkorban radikálisan jelentkeznek a gyerekeknél:

A test arányai megváltoznak, s ennek következtében a gyerek fizikai képességei is. Nem csupán a nagy, aktív mozgásokban jelennek meg új elemek, mint például az, hogy tud szökdecselni, fél lábon ugrálni, labdát dobni és elkapni, masírozni, hanem a legaprólékosabb mozgásokban is finomodik az ügyessége, tud már csomót és masnit kötni, gombolni, varrni.

A **szociális viselkedésben is** fejlődés tapasztalható:

A gyerek belső világa erősebb lesz a külsőhöz képest. A játéka céltudatos és tervezett, a tárgyakhoz való kapcsolódása megváltozik, konkrét célokra inkább a speciálisan erre készített eszközök megfelelőek számára. A barátságai már hosszabb ideig tartanak, elfogadott tagja az egész csoportnak. Arra is van már érzéke, önuralma, hogy a másik gyerek ötletét elfogadja, ajánlott tevékenységbe is be tud kapcsolódni. A gyerek belső egyensúlya engedi, hogy a különböző helyzetekhez alkalmazkodjon. Képes arra, hogy utasításokat hajtson végre, kötelességeket vállaljon, melyeknek teljesítése örömet szerez neki és önbizalmát növeli.

Alkotó tevékenységeiben is megfigyelhetjük az érettség jeleit:

Rajzaiban törekszik a tudatos komponálásra, figyelme a vonalról a felületre, a színekre helyeződik át, részletesebben kidolgozott emberformát rajzol, rajzaiban megtalálható a szimmetria.

Érzelmi élete is sokkal összetettebbé válik:

Szereti elmesélni álmait, szeret sugdolózni, titkot tartani; mindez azt mutatja, hogy kezd különbséget tenni a külső és a belső világ között, a kívánság és a valóság között. Érzelmait jobban kezeli, kevésbé adja át magát viharos érzéseknek, nyugodtabbá, kiegyensúlyozottabbá válik. Vágyik arra, hogy a felnőttben követendő és követhető tekintélyt lásson, akit szeretetből megajándékozhat bizalmával.

Gondolkodásában is új tartalmak jelennek meg:

Az iskolaérett gyerek képes igazi kérdéseket feltenni, 10-15 percig koncentrálni szabadon vállalt munkájára, valamilyen feladatra, tárgyra, összefüggésekben gondolkodni, valamit pontosan megmagyarázni, folyamatosan tisztán beszélni. A gyerekekben kialakul az ok-okozati gondolkodás, helyesen használja a múlt időt, emlékezete tudatossá válik. Mindezek képessé teszik őt arra, hogy a későbbiekben új gondolati struktúrákat fogadjon be.

Most már várja az iskoláskor tanulási formáit.

6. Óvodánk céljának, feladatainak megvalósítása

A Waldorf-óvodai nevelés alap gondolatai

A Waldorf-óvodapedagógia a későbbi egészséges életvitelt akarja megalapozni munkájával; e tevékenység eredményei ennek megfelelően csak a későbbi életszakaszokban mutatkoznak majd meg teljes mértékben.

Minden egyes gyerekben megnyilvánul a sokrétű emberi természet, melyet az óvónő tisztelettel tanulmányoz. A pedagógus a gyerek megnyilatkozásaiból „tudja meg”, hogy **mire van szüksége** a gyerekeknek, s ezek nemcsak szóbeliek, hanem ugyancsak sokrétűek: ezek közé soroljuk például a test-meleget, az egészség-betegség jeleit, a lelki állapotok megnyilvánulásait s a tudati fejlődés megtapasztalható mozzanatait is.

Ez speciálisan kimunkált megfigyelést igényel, amely ítélet- s előítélet-mentes. Nem engedi a szabadon feltörő kritikát; sőt **nehézségeket leküzdő szeretetteljes együttélést vállal a gyerekekkel**, amelyben a gyerek emberi méltóságát megőrizheti.

A Waldorf-óvodai nevelés a gyerekekben működő természetes erőket támogatja, úgy hogy a gyerek szabadon tudja azokat alkalmazni, fejleszteni. Ez szeretetteljes, meleg légkört kíván, amely biztosítja a megfelelő fizikai és pszichés környezetet, s kizárja a zavaró és erőszakos befolyásokat.

A cselekvés, az érzés és a gondolkodás fejlődésében figyelmes, tapintatos vezetéssel segíti az óvónő, amely nem **engedi a túlterhelést**, hanem védi a gyerek **sajátérésének** és kibontakozásának tempóját. Lehetőséget nyújt arra, hogy a gyerek saját útját a megfelelő módon találja meg, s ezen egyre önállóbban járjon.

Óvni kívánja a gyerek fejlődő belső világát, fokozatos érlelődését segíti elő: ott ajánl segítséget, ahol a gyerek éppen tart, és megvárja, hogy a gyerek önállóan találja meg a következő lépését.

Elvárások helyett érzelmi biztonságot, védettséget nyújt: A nevelő törekszik megérteni a gyerek világát, s tiszteli alakuló világképét.

Az óvónő tudatában van annak, hogy minden érzékelés kihív a gyerekből válaszként egy belső gesztust, megmozdulást, amit majd annak átélése után, képszerű, álomhoz hasonló szemléletben dolgoz fel. Ha ezt a folyamatot nem sürgetik, akkor a természetes érési folyamatok biztosítják a sajátos gyerekkori erők (teljes figyelem és nyitottság, fantázia, kezdeményezés – mint akarati erő, eredetiség és szociális érzés) átmentését a későbbi életszakaszokra is. A külső, a nevelő által gyakorolt vezetést a gyereki személyiség belső vezéreltsége helyettesíti, amely vezetés alapot képez a szabad önismeret által meghatározott közösségi élethez.

Az óvónő kivárja azt az időpontot, amikor a gyerek maga kezd cselekedni.

A Waldorf-óvodapedagógia ebben az életkorban mellőzni szeretné:

- ➔ A példakép és tapasztalati tartalmak hiányát.
- ➔ Az idő előtti, túl korai fejlesztést.
- ➔ A tevékenységekben vagy más módon megnyilvánuló egyoldalúságot.
- ➔ A gyereket körülvevő s rá ható idegességet, hajszoltságot, – ebből fakadóan – a kezdeményezési kedv hiányát.
- ➔ A rossz (beteg) példák követését, s ez által a nem egészséges testi-lelki diszpozíciók megtanulását.
- ➔ Az elidegenedést (például a természeti és az emberi világ, az ember és ember közötti kapcsolatok átláthatatlanságát; az emberi munka és a mindennapi szükségletek közötti összefüggés megtapasztalhatatlanságát).
- ➔ A magányosságot (ha a gyerek nem oszthatja meg belső élményeit mással).

A Waldorf-óvoda, mint burok – érzelmi biztonság – áttekinthető világ

A tárgyi, a szokásbeli, az érzelmi és a tartalmi környezet bölcsője kell, hogy legyen a gyerek fejlődésének, játékanak és tanulásának. Az „anyai” gondoskodást, gondozást a Waldorf-óvodában az óvónő tudatosan magára vállalja, mivel ez nevelői tevékenységének, a gyerekekkel való kapcsolatának, meghatározó része.

Óvodánk minden apró mozzanatával a kisgyerek életformáját szolgálja. Igyekszik jó minőségű táplálékot adni a gyerek testének, lelkének, egész személyiségének.

A gondozás szeretetteljes tevékenységei: a testápolás, a táplálkozás, a melegen tartás, az öltöztetés-öltözködés nemcsak a gyerek fizikai szükségleteit elégítik ki, hanem egyben a lelkét is ápolják, növelik biztonságérzetét.

A gyermeki tevékenység közben folyamatosan tájékozódhat a gyerek állapotáról, testi és lelki közérzetéről. Kis rítusok alakulhatnak ki e szokásos teendők körül. Fejlődése során a gyerek egyre önállóbban látja el testi szükségleteit, majd az óvónő mintáját követve, ő is felajánlja segítségét a kicsiknek. A családi kapcsolat az egész csoportot átöleli.

A Waldorf-pedagógia az **érzelmi biztonság** fontosságát hangsúlyozza a kisgyerek pszichikus és mentális fejlődésében.

Ezt az érzelmi biztonságot elsősorban természetesen a családnak kell megadnia, de meg kell, hogy adja a gyereket fogadó első intézmény, az óvoda is, mely az anyát követve egyfajta **szociális anyaöl** szeretne lenni a kisgyerek számára.

Óvodánk áttekinthetővé teszi a mindennapi cselekvések világát a gyerek körül. A gyerek látja a felnőtt tevékenységében, hogy mi miből lesz (kenyér a búzából, baba a fadarabból,

stb.), így a későbbi életkorokban is otthonosan mozog az őt körülvevő világban, s nem lép fel az áthatolhatatlan elidegenítő érzés.

Óvodánk az életünket és világunkat átszövő összefüggéseket megkísérli érzékelhetővé és tapasztalhatóvá tenni a gyerek számára.

Óvni szeretné a gyerekkort, hogy a gyerek csak lassan ébredjen fel a kreatív erőket felszabadító, képdús gyermeki álmvilágból. Ennek az a célja, hogy az „ébredés” után viszont valóban önállóan, biztosan, erőteljesen, éberrel tudjon élni a világban.

A Waldorf-nevelés a gyerek individuális fejlődését differenciált módon segíti, és módot nyújt lényének a közösségekben való kibontakoztatására is. Lehetőséget ad valódi közösség létrehozására, melyben minden gyermeki személyiségre szükség van. Ezáltal, hogy „mindenkinek” van szerepe, a „mindenkire szükség van” élmény és a szolidaritás érzése végigkíséri őket kibontakozó életük során.

A Waldorf-óvodák csoportjai **életkorilag** szándékosan mintegy **egyharmad-egyharmad-egyharmad** arányban foglalják magukban a három óvodai „évjáratot” (ezek az úgynevezett **vegyes életkori csoportok**). Ezzel egyrészt nem törik meg a család természetes közegét (testvérek), másrészt a felnőtt és kisgyerek között a nagyobb gyerekekben kitűnő **közvetítőket** találnak, akik a csoport szokásait, ritmusait, napirendjét is teljesen természetes módon hagyományozzák át – az utánpótlás által – az utánuk következőkre. Az óvónő által gyakorolt nevelési stílus, módszer is a gyerek utánpótlási képességére épül. Követendő mintát nyújt a mindennapokban a maga tevékenységével, cselekvés-soraival, érzelmeivel, gondolataival.

A csoportvezető óvónő megteremti azokat a **valós helyzeteket**, amelyekben a gyerekek saját igényeik szerint feltalálják magukat. Ha kívülről nem zavarják a gyerek önbizalmát, egyre növekvő önállósággal maga jelzi fejlődését: egyre több belső és külső aktivitást mutat, egyre jobban ő is **követendő mintává** válhat a többi gyerek számára. Mindez csírája egy későbbi, kreatív, **az életben természetesen eligazodó** személyiség kialakulásának.

Az óvónő saját személyiségét állandóan fejleszti, ezáltal eleven példával szolgál a fejlődésben lévő gyerekek számára.

7. Ritmusok az óvodánkban

A kisgyerek saját testi ritmusai csak lassan válnak rendszeressé. Ezt a folyamatot úgy segítjük elő, hogy a gyerek életét mindig ismétlődő, rendszeresen visszatérő időbeosztással tagoljuk. Általában három év telik el az óvoda kezdete és az óvodáskor vége között. Elfogadott tény a vegyes életkorú csoportban, hogy minden gyerek máshol tart a fejlődésben, ezért tudásuk és képességeik nem lehetnek egyformák. Az óvónőből sugárzó felfogásból biztatást érezhet mindenki a maga számára arra, hogy mindenhez van elég idő, és mindennek eljön az ideje.

Óvodánk - mint minden Waldorf-óvoda - tudatosan él a ritmikus ismétlés én-erősítő, szorongásoldó hatásával.

A témakörök, tevékenységek, művészeti foglalkozások, munkák, ételek, mesék, verses-dalok ritmikus játékok visszatérnek **évi, havi, heti és napi ritmusokban**. Egészséges változásban élhetik át a gyerekek az elfeledésből lassan felmerülő felismerést, az örömteljes várakozás szakaszainak végén a beteljesülést.

7.1. Az ünnepek ritmusa

Állandó ismétlődéssel térnek vissza az évkör ünnepei a természet évszakonkénti változásai és az ezzel összefüggő emberi munkák.

(Megtapasztalják, hogy a tél után újra kibújnak a virágok, visszajönnek a fecskék, gólyák és ősszel mindez újra eltűnik. Mindenben átélük elemi és jelképes szinten a vallásos ünnepek érzelmi sorrendjét is, megjelennek az élet nagy állomásai: születés, halál, feltámadás – mindez kimondatlanul.)

Egy-egy ünnepen a mindennapi élmények tudatosan kiválasztva töltenek be egy kijelölt helyet és formát s ezzel majd újra visszahatnak a hétköznapokra.

A természet szüntelen körforgásban, az évszakok váltakozásában – tavaszi újulásban, nyári fényben, őszi érettségben, téli álomban – éli ritmusát. Mindez a ki- és belégzés ritmusát követi és megszabja az ember életét, munkáját. A Waldorf-pedagógia felfogása szerint alvás és ébrenlét, nyár és tél, a ki- és belégzés hasonló, egymást imitáló ritmusok, melyeknek az ember lényére gyakorolt hatását nem hagyhatjuk figyelmen kívül a nevelés folyamatában sem.

– A tavasz és a nyár: kitágulás – kilélegzés, a megnyilvánulás és keletkező élet évszaka. A Föld ereje megmutatkozik: a rügyfakadás, növekedés, virágzás időszakát éljük.

– Az ős – tél ellenkező előjelű: befelé fordulás, koncentráció, a Föld ereje is, így a növények is visszahúzódnak.

A Waldorf-óvodában ünneptől-ünnepig ezekkel a ritmusokkal összhangban próbál élni óvónő és gyerek. Születésnapokon és az év ünnepein nemcsak személyes élményt élhet meg a gyerek, hanem sokkal többet: a „közös emberit”.

Az ünnepek megformálását, bizonyos tradíciók segítik, melyek részben ősi, népi hagyományokhoz kapcsolódó „természetvallásos” megértésből, részben – a mi kultúránkban – keresztény szokásokból, részben pedig átélhető „kép”-ekből állnak.

Mivel a gyerek koránál fogva még nem értheti meg közvetlenül az ünnepek belső tartalmát, ezért az óvónő felelőssége ezeket a tartalmakat **érzésekkel felfogható, átélhető formába** önteni számára.

Az ünnepek megjelenítése minden évben új személyes viszonyt kíván az óvónőtől az ünnepek időt álló tartalmával és a jelképekkel. Ezekkel a jelképekkel, (melyeket közvetlenül él át és ért a gyerek) akarja körülvenni őt a hétköznapi életben. Ezen a módon tudja az ünnepek mindenkori jelenidejűségét a maga számára élővé, a gyerek számára átélhetővé tenni, az évszakokhoz, a természethez, a hagyományokhoz új kapcsolatot teremteni.

Ezen kívül a csoportszobában tükröződnie kell az adott évszak hangulatának és az évkörön belüli ünnep jellegzetességének. Ez megjelenhet:

- * a képválasztásban, a szimbólumokban (egy-egy képzőművészeti alkotás reprodukciója, általában képeslapnyi nagyságban)
- * a virág vagy a termés díszekben
- * a használatban lévő anyagok, terítők színeiben.

Mindezek helye az úgynevezett **évszakasztal** vagy **szép sarok**, amely egyben a gyertya helye is. Az óvónőtől függően ez nagyon élő és élményt keltő sarok lehet a gyerekek számára, ahol nap, mint nap találkozhatnak a mesevilággal is, az ünnep tartalmával, a szertartások áhítatával, közös együttlétek élményeivel, emlékeivel. (Például: karácsonykor itt van a betlehemes figurák és a jászol helye; ősszel itt bujkálhatnak a törpék, majd tavasszal a tündérek jelenhetnek meg itt.)

A természet átélésében nem elég „visszafordulni” a természethez. Pontosan meg kell figyelni jelenségeit, elmélyülni bennük, azaz **el** kellene **sajátítani** egy bizonyos „**természet-érzék**”. A gyerekekkel való eleven kapcsolatában az óvónőnek lehetősége van **a gyerektől tanulni**: felfedezni a már ismert világot is, úgy mintha sose látta volna, átadva magát a megismerésnek, mely erőként segíti őt.

Az ünnepeknek akkor van értelmük, ha azok nem üressé vált formák – csak kikapcsolódások – hanem megszületik az emberben az ünnepet teremtő erő. Ez az erő él a hétköznapi fáradhatatlan készülődésében, munkájában.

Ez a folyamat tevékeny, mégis türelmes várakozással teli. Van remény arra, hogy az ünnep eljön, és ragyogó fényével bevilágítja a környezetét és megszólít minket.

Minél hosszabb a ritmus, minél tovább kell várni, míg visszatér egy olyan jeles nap, mint például a gyerek születésnapja, névnapja, amit az óvodástársaival együtt ünnepelhet, annál nagyobb érzelmi töltéssel éli meg a várakozást, a beteljesülést, majd a rá való emlékezést is.

7.1.2. Havonta egy illetve két ünnep tartalmával találkoznak a gyerekek:

- * A gyerekek születésnapja
- * Aratás – betakarítás – hálaadás
- * Szent Mihály időszaka
- * Szent Márton időszaka
- * Advent – Szent Miklós – Adventi kert
- * Vízkereszt – Három király időszaka
- * Farsang
- * A tavasz kezdő napja
- * Húsvét
- * Mennybemenetel
- * Pünkösöd
- * Szent János időszak – a nyár ünnepe.

7.2.A hét ritmusa

Egy-egy időszak ünneppel fejeződik be óvodánkban, amelyre azt megelőzően hosszabb ideig készülünk. **A heti és mindennapi tevékenységekben bekövetkező egyre gyakoribb enyhe változásokból lehet érzékelni azt, hogy az ünnep közeledik már.**

Az óvoda berendezése, színei, virág és növény díszei az évszakasztalon, a választott mesék, versek és dalok tartalma, a tevékenységek és munkák jellege – mindez **együtt** egyértelmű nyelven beszél a **kisgyerekek számára érzékelhető szinten** arról, hogy milyen időszakban él ő éppen. A hét napjaihoz kötődő, mindig vissza-visszatérő azonosságok tagolják a hetet érzékle-

tesen. Az óvónő mindezt nagyon tudatosan alakítja ki, úgy, hogy a változásokat a művészeti tevékenységek heti ritmusában is fel lehessen fedezni: **a rajzolás, festés, sütés, gyapjúkép készítés és a viaszozás** is tükrözi az adott időszakot, és egyben alapanyagul is szolgál az ünneplés eszközeihez.

Ezek így kapcsolódhatnak például a heti művészeti foglalkozásokhoz:

- * lámpás a gyerekek saját festményéből
- * papírsárkány, pillangó a gyerekek rajzából
- * különböző formájú és fajtájú sütemények az ünnepekhez
- * a betlehemes tál figurái viaszgyurmából
- * angyalok, nyuszik, madarak gyapjúból.

Évi, havi, heti ritmusok a Waldorf-óvoda étrendjében is megjelennek.

Havi változásban mindig az idényjellegű zöldségek, gyümölcsök szolgálnak táplálékul, a **hét napjait** pedig a feldolgozott gabonafajták különböztetik meg.

Példa az étkezésben kialakult heti rendre:

Hétfő – búza; kedd – köles; szerda – rozs; csütörtök – rizs / kukorica; péntek – zab;

7.3. A nap ritmusa

A kisgyerekek igénylik az ismert és áttekinthető ismétlődésekkel tagolt időrendet. A családban is fontos a kisgyerekek számára az étkezések, a lefekvések és felkelések, a séták és más tevékenységek tagolt rendje, ugyanúgy igénylik ezt az óvoda rendjében is. A Waldorf-pedagógia a gyerekek napját úgy tagolja, hogy a koncentráltabb tevékenységek után mindig egy szabadabb következik. Ez által ritmusa lesz a napnak, mint ahogy a lélegzésnél a ki- és belégzés váltakozik. Így lesz képes a gyermek egészségesebben élni, mélyebben aludni, sőt egészségesebben lélegezni fizikailag is. Ezek a folyamatok ugyanis jelentős mértékben függenek a lelki feltételektől:

Ha túl sok az élmény, és túl kevés a szabad játék, amiben fel tudná dolgozni az élményeket, akkor egészségtelenül elfárad a gyermek; ha viszont túl kevés az élmény, akkor unalom és érdektelenség lép fel, ilyenkor nem alszik elég mélyen és fáradtan ébred fel.

Napirend szerinti ritmus

- 7:00 – 9.15 Megérkezés, a tevékenységek, előkészítése.
 A gyerekek megérkeznek, szükség esetén megreggeliznek, majd bekapcsolódnak a játékba.
 Szabad játék, főzés, napi tevékenység.
A szabad játék ideje: A gyerekek önállóan játszanak, míg az óvónő és segítőtje (vagy óvónők) a hét különböző napjaihoz és az évkör ritmusához igazodó munkát végeznek, elkészítik a tízórait, előkészítik a művészeti tevékenységeket, amelyekbe a gyerekek szabadon bekapcsolódhatnak.
- 09:15 - 10:00 Rendrakás, az óvónők a gyerekekkel együtt végzik reggeli kör, körjáték,

előkészületek a tízóraihoz.

10:00 – 10:30 Tisztálkodás, tízórai

Tízórai: A csoport egy asztalnál, közösen asztali áldással kezdi és köszönéssel fejezi be az étkezést.

Öltözködés, készülés az udvari játékhoz.

10:30 - 11:45 Udvari játék, szabad játék, mozgás, munka a kertben vagy séta

11:45- 12:00 Öltözködés, öltözőben rendrakás, tisztálkodás Ezt követően egyéni játék a gyerekekkel, például: lovagoltató” játék, ujj játék. Székkörben gyülekeznek az évszakasztalnál, illatos olaj osztása - gyertyagyújtás,

Mesehallgatás

12:15 – 12:35 Ebéd

12:35 – 13:00 Tisztálkodás, fogmosás, hazamenők elengedése.

13:00 - 15.00 Csendes pihenő, alvásidő

15:00 – 15:30 Ébredés, rendrakás, tisztálkodás, uzsonna.

15:30 – 17:00 Szabadjáték, búcsúzás, hazabocsátás

7.4. Nyitva tartás, szünidők

A gyerek valódi **szomatikus és pszichés szükségletei** ebben az életkorban egyrészt megkívánják a családon kívüli kapcsolatépítés lehetőségét, másrészt mintegy **félnapos**, de inkább négy-öt órás **csoportban tartózkodás** után feltétlenül szükségük volna arra, hogy visszatérhessenek személyes életükbe.

Az óvoda a szülők munkaidejéhez alkalmazkodva reggel nyit. Az óvodánk 7.00-kor nyit és 9.00-ig lassan minden kisgyermek megérkezik. Ennek az időpontnak a betartását azért kéri az óvónő, hogy a (minimálisan egy órai) benti szabad játéokra lehetősége legyen minden gyerekeknek.

Óvodánk igyekszik a szülőket arról tájékoztatni, hogy a gyerek érdeke megkívánná, hogy délben hazamehessen, mert maga a csoportban tartózkodás is fásztó számára. Az volna a kedvező, ha a gyerekek az ebéd után délutáni alvást otthon tölthetnék egy sokkal nagyobb és megnyugtatóbb személyes térben játszva és merengve dolgozhatnak fel a délelőtti élményeiket.

„Természetesen ahol erre nincs lehetőség, **ott a családdal közös mérlegelés és döntés után** az óvodánk magára vállalja, a gyerek **érdekében a délutáni elhelyezést**. Nagyon szerencsés, az is, ha a gyerek ezt az időt esetleg egy másik családban tölti el, amely egy vagy több gyereket fogad a csoportból. Amennyiben ilyen áthidaló megoldás nem lehetséges, akkor nagy gondot fordítunk arra, hogy ezeket **a délutáni órákat**, amit a gyerek az óvodában tölt, kellemes legyen számára, és kielégítse a szükségleteit. Ezt csak a megfelelő feltételek mellett vállalja magára óvodánk.

Ebédeltetés, lefekvés és külön délutáni program szükséges. Művészeti tevékenykedésre, nagyobb háztartási munkákra van ilyenkor lehetőség (befőzés, gyapjufeldolgozás, mosás, vasalás, stb.), de ekkor is **mindenképpen van a napnak közös befejezése a gyerekekkel**.

A ritmikus váltásokba és változásokba tartoznak a **pihenők és a szünetek**, ugyanúgy, ahogy az alvás hozzátartozik az emberi természet ritmusához. Negyedévenként szüksége van a gye-

reknek legalább egy - kéthetes szünidőre, amikor a gyerek az óvodában szerzett tapasztalatait beleviszi saját életébe és feldolgozza.

A kifáradás hosszabb idő után többek **között irreverzibilis, dekoncentráltági** folyamatokat is elindíthat.

8. A Waldorf-óvodai élet tevékenységi formái

Háztartási, kerti munkák, kézművesség

A gyerekek minden tevékenysége az óvónő jelenlétében vagy tudomásával folyik. Teljes figyelemmel és mindig érdeklődve kíséri a Waldorf-óvónő a körülötte zajló eseményeket. Minden, a csoport életéhez szükséges munkát (öltöztetéstől kezdve a takarításig) az óvónő végez, a gyerekek előtt. **Alapelv, hogy az óvodai időben az óvónő semmit se csinál, amit gyerekek nem utánozhatnak.**

Tudatában van annak, hogy valamennyi tevékenysége inspirálja és táplálja a gyerek szabad játékát. Igyekszik úgy dolgozni, hogy a gyerek szívesen kapcsolódjon be a munkájába, őt utánozva. Biztosítania kell azonban, hogy a gyerek – fejlődési fokától és életkorától függően rövidebb, vagy hosszabb idő múlva –, a munka jellegű tevékenységek után visszataláljon a kortársaival való spontán játékba. A Waldorf-óvónő által **végzett háztartási és kerti munkák** zöme hasonlít egy régi, hagyományos háztartás munkáihoz, ahol nem gépek működnek, hanem az emberi kéz dolgozik.

E tevékenységek különbözőek lehetnek:

- **a mindennapi munkák** (vásárlás, sütés, főzés, asztalterítés, ételosztás, mosogatás, rendrakás, virágöntözés, takarítás)
- **heti visszatérő munkák** (mosás, vasalás, varrás, játékszer javítása, évszakasztal „felújítása”)
- **havi, évszakonkénti munkák** (veteményezés, aratás/betakarítás, befőzés, gyapjú feldolgozása, selyemfestés).

Ezeket a **munkákat** az óvónő a (benti és kinti) szabad játék ideje alatt végzi, **egymást átható ritmusokban.**

A gyerekeknek lehetőségük van a különböző folyamatok átélésére:

Példaként: Egy ilyen **tevékenységi kör** az ültetés vagy palántázás, a termések leszüretelése, a befőzés, vagy a gabonák feldolgozása, mely tevékenységek többrétű és természetes módon épülnek be az óvoda mindennapi életébe.

Ősszel a gyerekek – a saját kézzel varrott – kis filcsákokban hazaviszik a búza vagy egyéb gabonafajta magvait. Ezeket egész télen át őrzik tavaszig, amikor visszahozzák őket.

A tavasz ünnepe alkalmával elültetik a magokat egy tálkába és így megismerik a csírázó búzát.

Kiránduláson vagy a kert elkülönített részén látják, amint a búza növekszik, kibontja kalászatát, majd megsárgul. Talán módjuk van az aratást is szemügyre venni, s az aratás után a tarlón elhullott kalászatokat felszedgetni. Az óvodában aztán kibontják a magot a héjából s üvegekbe gyűjtik. Az óvodában, kis kézi-malmokon ledarálják a magokat, s a sárgás magból fehér liszt lesz. Néhányan, több kis csoportban talán a boltba is elmennek, és ott vásárolnak még búzát, rozst, vagy más egyebet. Látják, amint a boltos méri az árut, s az óvónő fizet. Víz, só,

kovász és még ki mit szeret bele – maguk gyúrják, dagasztják a tésztát, s kis cipókat szaggatnak, majd letakarva kelni hagyják, s a sütőbe (kemencébe) teszik. Hamarosan az egész óvodát betölti a sült kenyér illata. A kész, de még meleg cipót felvágják, megvajazzák és megeszik.

A gyerekeknek lehetőségük van különböző feldolgozó folyamatok átélésére is. Például: Gyapjút mostak, majd szárítottak a szabad ég alatt, ezután behozzák a tiszta gyapjút, majd elkezdődik a megmunkálása: kártolás és fonás, amit az óvónő egy rokkán végezhet, miközben énekel vagy mesél az őt körülvevő gyerekeknek.

A fonás jó, nyugodt hangulatot keltő munka, főleg a téli időszakban. A gyerekek elkérhetik a kész fonalat és az ujjukkal csomózhatnak, fonhatnak, horgolhatnak vagy esetleg az úgynevezett „kőrmöcskén” hosszú köteleket kötnek belőle.

Mindaz, ami elkészült, felhasználható a játékuhoz, például lovacska kantár is lehet belőle.

Meleg időben sor kerülhet a gyapjú színezésére is, nemezelésre is, labdákat is így lehet készíteni. A színezett és nyers színű gyapjút később képkészítésre vagy kis figurák, állatok készítésére is használhatják.

A gyerekek számára így különös hangsúlyt kap a **kézművesség** mint elemi játékkészítési lehetőség.

A kézimunkához tartozik továbbá a szövés: az óvónő egy nagy szövőkereten dolgozik, miközben a gyerekek számára kicsi keretek vannak, amelyeken az ujjukkal kis terítőt vagy tarisznnyát szőnek.

A varrást, a hímzést valamint a speciális eszközöket (kőrmöcske, szövőkeret) igénylő munkákat is nagy kitartással végzik az iskolába készülő gyerekek az utolsó óvodai évükben. Az óvónő itt is példaként szerepel, aki játékokat készít a gyerekek jelenlétében. Nem csak a gyapjú és a különböző textilek képeznek jó alapanyagot a játék készítéséhez: fadarabból, ágakból vagy gyökérből házikót, hajót, autót, bababútorokat lehet készíteni. Így sor kerül kalapácsolásra, fűrészelésre, reszelésre, csiszolásra igazi szerszámokkal a satupadnál.

A kicsik, akiknek még nem szabad az ilyen munkákat végezni, a munka jellegű tevékenységek körül egy teljes játékvilágot építenek ki: például várják a fűrészport, amit összesöpörnek, elszállítanak, majd „főzéshez” használnak a babakonyhában.

Ezek a folyamatok is érzéki és mégis áttekinthető tapasztalatokkal szolgálnak a külvilág fontos, hozzánk kapcsolódó eseménysorairól.

Honnan van a mindennapi kenyérünk?

Honnan van a méz, a viasz (kréta, gyurma, gyertya)?

Honnan van a ruhánk alapanyaga (gyapjú)?

Honnan vannak az építészet anyagai (agyag, homok, fa)?

Hogyan lesz mindezekből az emberi életet szolgáló dolog?

Ezek a kérdések átszövik a Waldorf-óvodás mindennapi életét és meghatározzák az óvónői munkák tartalmát; így a választ a gyerek számára saját **érezéki tapasztalata**, s nemegyszer saját – az óvónőt utánzó – **tevékenysége** adja meg.

8.1. Mese – bábozás – babázás

A mese

Ahogy a gyerekek az ősi kézművességekben valóságos folyamatokkal megtapasztalható módon találkoznak, s így az óvónői munkában átélhetik a valóság változásait (ahol a minőség függ a szakszerűségtől és következetességtől és mérhetővé válik az eredmény), ugyanúgy a mindennapi **mesé** is – másfajta, belső úton – **bepillantást jelent a gyerekek számára a valóság világába**, amely megfelel mágikus világgépeknek.

Az óvodáskorú gyerekekre jellemző, hogy számára egy lénynek a külseje tükrözi belső lényegét: a gonosz egyenlő a csúnyával, a jó mindig szép vagy csak el volt varázsolva. A gyerek számára az is természetes, hogy harcot kell vívni, helyt kell állni ahhoz, hogy valami jó bekövetkezzék.

A Waldorf-pedagógia úgy látja, hogy sok igazság rejlik az **eredeti népmesékben**, mert olyan **lelki-szellemi értékekről** és példakép erejű emberi fejlődési folyamatokról szólnak, melyek éppen olyan igazak, mint az érzékelhető világ tényei.

Óvodánkban a mesék mindig az aktuális ünnepkörhöz, évszakhoz kapcsolódnak. Az óvónő **hosszabb időn keresztül**, legalább egy hétig meséli fejből szóról-szóra ugyanazt a mesét. Az ismétlés nem unalmassá teszi a mesét, hanem elmélyíti az azonosulást és a megértést. Belső képként (tájkép-szerűen) jelenik meg a mese a gyerekekben. Az **érdeklődése és biztonságérzete nő**, s örül, ha tudja, hogy mi következik. A gyerek érzelmei előre látható sorrendben jelennek meg és így élvezi a gyerek a feszültséget is, majd a feloldást. A mesélés a mindennapokba beépített szertartás, mindig **ugyanabban az időpontban**, mindig **ugyanazon a helyen van**, és **minden gyerek egyformán résztvevője**. Mindig ugyanazok a gesztusok és események adják meg a jelet a mesekezdésre; például: az óvónő halk lantjátéka, mialatt a másik óvónő meggyújtja a gyertyát, kialakul a kör és egy közös ének után megszólal a mese.

A mesemondás fejleszti a gyerek **érzelmi, értelmi és anyanyelvi** képességeit egyaránt.

A Waldorf-pedagógia az idegen nyelv tanítását csak az iskolában, de ott már az első osztálytól kezdve (egyszerre két idegen nyelven is) helyesli. Az óvodáskorú gyerekeknek szüksége van arra, hogy a környezetében beszélt „anyanyelvét” minél biztosabban tanulja meg. Különös hangsúlyt élvez óvodánkban az a **szókincs, amely segíti a belső képek kialakítását** – mint például az eredeti népmesék szókincse s képei – és felidéri a fogalmak érzelmi töltését, amely mindig sokszínű és többretegű. Nem csupán a megnevezés, mint az érdeklődést lezáró magyarázat a fontos, hanem az is, hogy érzékelhetővé, átélhetővé váljon a tartalom. Olyan régi szép szavakon megszólaló mesét is szívesen mesélnek az óvodában, amelyeket nem szükséges azonnal érteniük az óvodásoknak. Jó, ha a gyerekek csak **sejtik** a szavak jelentését, – de az érzelmi töltés ilyenkor is jelentős – és majd idővel tisztul az értés.

Az óvónők nagy értékűnek tekintik a gyerek alakuló világgépeit. Ha a gyerekek megosztják az óvónővel még képlékeny világnézetüket, amely sokszor kevés információból következtetve és ezért hiányosan alakult ki, az óvónő **nem javítja ki** feltétlenül állításait a tudomány legutolsó eredménye szerint. A nyitott és eleven kérdésként átélt képzeletet meghallgatja, esetleg feltesz egy kérdést, de csak ha nem zavarja így a gyerek mesélőkedvét, melyben megnyilatkozik belső titkairól.

8.2. A bábozás és a babázás

A **vegyes életkorú csoport** összetétele igényli a gondos mesekiválasztás mellett a pedagógiai segítséget is arra, hogy egy egyszerűbb mesét örömmel tudjanak végighallgatni és követni a

nagyobbak, és egy hosszú komplikáltabb mese alatt (amit mondjuk, a születésnapja alkalmával választhat a gyerek) ne fáradjanak el a kicsik. Segítség lehet a **bábozás**, amelyre egy ünnep alkalmával is sor kerülhet.

Óvodánk bábszínházának bábuai nem kézi vagy kesztyűbábok, hanem úgynevezett álló bábok, vagy marionett figurák. Ezeket az óvónő az asztal mögött ülve vagy állva, takaratlanul vezeti az asztalszerű színpadon vagy felülről zsinórral mozgatja, ha marionett. Az óvodást nem zavarja, hogy látja a báb mozgatóját – ellenkezőleg, ez számára érzelmi biztonságot nyújt.

Másfelől az óvodás jobban, mélyebben azonosítja magát a kívülről vagy felülről láthatóan vezetett teljes figurával, mint a sokszor csak derékig látszó „belülről” megelevenített, önálló életre kelt bábbal.

Óvodánk bábjai általában **saját készítésűek**; a leggyakrabban a szülőkkel együtt készítik az óvónők, esetleg a nagyobb gyerekekkel – mint ahogy az összes többi játékállatot és lényt, törpét, babát is. A **bábuk arca csak nagyjából kidolgozott**, hogy helyet és teret adjon az intenzív gyereki projekciónak.

Színes selymekkel letakart, kellékekkel berendezett asztalon, a képzeletre támaszkodva valamilyen utat jár be a gyerek a hőssel együtt. Amellett, hogy a bábozás erősíti a gyerek figyelmét, színeivel, mozgásaival alátámasztja a gyerek belső képeit, aktivizálja őt, indíttatást ad arra, hogy a szabad játékban ő maga is fölépítsen egy tájat, anyagokat és bábként használható figurákat keressen, vagy készítsen, s végül előadja bábszínházát a többieknek is.

Egy ilyen – a gyerek által felépített és elmesélt bábjátéknak különleges varázsa van. Sokszor több gyerek vesz részt az előadásban, és az ő „függöny mögötti” kommunikációjuk rendkívüli **szociális teljesítmény**, mert mindent a sokszor „rögtönzött”, az adott pillanatban kitalált mese fontosságának és folyamatosságának rendelnek alá a bábozók. Olyan is előfordul azonban, hogy az óvónőt kéri, hogy ő meséljen, miközben ők előadják, a még mindkét fél számára (mesélő és bábozó) ismeretlen – mert rögtönzött – mesét. Az előadás folyamatosan születik meg. Ilyenkor mutatkozik meg, hogy **közös képi nyelvben** tudnak gondolkozni a gyerekek az óvónővel. Sokszor már a kicsi gyerekek is elkezdnek bábozni, de ők még nem mernek, még nem tudnak mesélni. Inkább a nagyobbak állnak elő a saját maguk által kitalált mesével sokszor megdöbbentően gazdag szókinccsel.

Fontos számukra, hogy a meséléssel és a bábozással kapcsolatos csoportszokásokat ők is betartsák; például: letakarják a felépített színpadot előadás előtt és után is, énekszóval vagy zenével kezdik, és kísérik, majd fejezik be az előadást.

Sokszor az óvónők saját mozdulataikat figyelhetik meg a bábozó gyereken. Annyira szokássá válik a bábszínház, hogy otthon is – ünnepekkor vagy más alkalommal – nagy örömmel báboznak a gyerekek a családjuknak, rokonaiknak, vendégeiknek, vagy ha más néző nem akad, a babáiknak és kedvenc állataiknak.

Az óvodáskorú gyerekek legyen lehetősége **egy olyan babát** szeretni, amelyre az ő saját „énjét”, személyiségének magját kivetíti és barátként vagy játszótársként osztja meg vele minden örömét és bánatát. Egészségesen hat, ha a gyerek ilyen módon feldolgozhatja a számára még érthetetlen helyzeteket vagy más élményeit. Ezért minden gyerek részére az óvónők a szülőkkel együtt készítenek egy-egy ilyen **babát**.

Ezek az úgynevezett „Waldorf-babák” körültekintő gondossággal készülnek: a szabástól a baba felöltöztetéséig bezárólag.

Figyelembe véve azt, hogy minden, ami a gyerek kezébe kerül az esztétikán túl, jó minőségű, minta értékű legyen, nemcsak a természetes anyagok (pamut, gyapjú) használatát tartjuk fontosnak a Waldorf-óvodában, hanem a testarányok (fej-test arányai) pontos betartására is törekszünk, hogy a színeiben (test, haj, ruha), az arckifejezésben finom, lágy harmónia tükröződjön a „kedves játék babából”. Mind ezáltal szabad teret kaphat a gyerek fantáziája és képzelete is.

8.3. Zene – ének – vers

A zene

A Waldorf-pedagógiára jellemző, hogy mindig a gyerekből indul ki, mégpedig abból a fejlődési szakaszból, amelyben a gyerek éppen van. **A kisgyerek teljesen másképpen hall**, mint a felnőttek, mert más tudatállapotban él. A zene éltetően hat, életerőt adva, de lehet káros hatása is. **A jó zene a csendből indul ki**, és a gyerekek is csak oldott, nyugodt légkörben kezdenek el énekelni, nyugtalan környezetben nem. **A műszaki zajoktól és a tömegkommunikációs eszközök hang-áradatától kímélni kívánja a Waldorf-pedagógia a kisgyereket.** A gyerekeknek meg kell tanulniuk csendben lenni, hallgatni, hangot várni. Nagy zajban, a szabad játék közepén, önkéntelenül is elcsendesednek, ha az óvónő elkezd zenélni, énekelni.

Főként a **kvint intervallumú**, és a **pentaton zene** nyugtatja meg őket ebben az életkorban. Fontos, hogy a gyerek **fel tudja fedezni, hogy honnan erednek a különböző hangok.** A zenélő embert akarják látni, a hangszert, a mozgásokat, a zenélő érzéseit, koncentrációját. (A gyerek érezze, hogy az ember hibázik is, de tudja kezelni a hibát. A kazettánál ez nincs így, hisz az mindig tökéletes, sohasem hamis.) A Waldorf-pedagógia **nem használ** magnót, és más **technikai eszközöket** (mesehallgatásra se ajánlja őket), mert fontosnak tartja, hogy a gyerek **mindig emberrel kapcsolatosan élje meg** a dolgokat, hogy érezze, a hang ott keletkezik, ahol valaki zenél, mesél.

A hallás nemcsak a fülben zajlik, szétárad. A gyerek az egész testében érzékel, és hall, ezért kezd el a zenére rögtön mozogni, táncolni. A zenéhez közvetlenül kapcsolódik a mozgás.

A gyerekeknek nagy szükségük van a különböző csengő-zengő hangokra, ezért fontos, hogy több különböző hangszer legyen az óvodában elérhető közelben: kis rézharangok, harangjáték, xilofon vagy gyerek-hárfa, csörgők, botok, pengetős vagy fúvós hangszerek. A hangszerek segítségével a gyerekek érzékelhetik a különböző minőségeket. (Meg lehet hallgatni, hogy a sok összeütögetett fadarab mind különbözően szól; össze lehet hasonlítani ezeket, majd esetleg egy ezekkel zenélő zenekart alapítani.)

A gyerekek életkoruktól függően más és más hangszert használnak.

8.4. Az ének

A mesejátékok teljes élményt nyújtanak a gyerek számára, hiszen a történethez játszhat egy hangszeren, és mozoghat is. A zenélés, az improvizálás, ugyanúgy, mint az **éneklés** a Waldorf-óvoda napirendjének szerves része. A **mindennapos tevékenységeket** – a különböző munkákat is – gyakran **kíséri** ének és vers. Bizonyos helyzetekhez szokásszerűen fűződik egy-egy az alkalomhoz illő dal vagy vers, amely a gyerek számára mintegy jelzi, hogy az

óvónő éppen mit csinál (például: sütésnél, cipőkötésnél, rendrakásnál, ételosztásnál, mesélésnél). Így az énekszó belevonja a gyereket az óvónő tevékenységébe anélkül is, hogy most éppen részt venne az adott helyzetben. Máskor már része volt benne, s majd újra lesz még. Az óvodában csak **egy szövegben**, és – mint a gyerekek – **magas hangon** énekelnek az óvónők.

8.5. A vers

Nem elsődleges cél az, hogy minél több verset vagy dalt tanuljanak meg a gyerekek (spontán folyamat) hanem, hogy ritmizált beszéddel és énekelve, az óvónő olyan hangulatot teremtsen, ahol az ének és a vers az öröm, a tisztelet és a belső világ kifejezése.

A nap folyamán azonban olyan helyzetek is vannak, amikor a vers és a dal szertartás elemeként szerepel.

Például: **Kézmosás után** a frissen mosott tenyerekbe az óvónő illatos olajat cseppent, verssel, dallal kísérve. Minden gyerekhez külön – külön szól, az őt megillető egyéni hangon, miközben testi „dajkáló” közelséget teremt meg egy-egy lovagoltató- vagy ujj-játék segítségével. Ez a napnak – mind a gyerekek, mind az óvónő számára – kiemelkedően fontos része, mert érzelmileg nagyon intenzív és személyes mozzanat.

A vers és a dal legnemesebb formáit használják, mint asztali áldást és hálaadást, mint születésnap vagy egyéb ünnep köszöntését, vagy mint mindennapi fohászt a meggyújtott gyertya bensőséget teremtő eleven fényénél, a reggeli körben és az elbúcsúzáskor.

Mese előtt és mese után is dallal vagy verssel jelzi az óvónő, hogy kiemelkedő esemény kezdődik, végződik éppen a napi életben.

A mesék, versek, és dalok kiválasztása, összeállítása az óvónő folyamatos, **állandó feladata**. Az adott évszakhhoz, az ünnepkörhöz igazodván, a csoport összetételének megfelelően, elsősorban **népi forrásokból keres igazi meséket, verseket és dalokat**. Azzal is megpróbálkozik, hogy történetet találjon ki, meséket verses formába ritmizáljon, vagy már meglévő vershez dallamot komponáljon, esetleg új dalokat írjon. Mindezekben arra törekszik, hogy a zeneiség, a tempó, a ritmus, a dinamika és a hangzás sokféle változásban jelenjen meg, így kelt a gyerekekben örömteljes, frissítő indítást arra, hogy megszeresse a szép beszédet és éneket.

Az a tapasztalat, hogy a gyerekek ezeket a kifejezési lehetőségeket szívesen használják fel szabad játékukban, és gyakran otthon is, szabadon, önkéntesen. Mindezzel sok esetben a logopédiai korrekció is megelőzhető.

A vers- és a dal örömteli elsajátítását szolgálja az is, hogy a gyerek **sohasem kényszerül arra, hogy egyedül szerepelve kelljen egy verset vagy dalt előadnia**. Mindez csak az óvónő és a csoport védő burkában történik.

8.6. Szép mozgás – a ritmikus játékban

A ritmikus játék

A kisgyerek saját test- és térérzékelésének elmélyítésében, a ritmikus mozgások átélésében, a mozgásformák harmonizálásában és a mesei jelenetek megelevenítésében jelentős szerepet játszik a mindennapos ritmikus játék.

Ez a tevékenység, amely naponta 15-20 percig tart, a kisgyerek közvetlen utánzóképeségére épül. (Mozgást látva, érzékelve ő is együtt szeretne mozdulni a környezetével.)

Jellemző erre az életkorra, hogy a gyerek **bizalommal követi az óvónő mozdulatát** anélkül, hogy előre tudná, milyen célból végzik azt. Mozgásnyelvről is beszélhetünk.

Egy dalt énekelve vezeti az óvónő a gyerekeket arra a helyre, ahol majd együtt tudnak mozogni és táncolni. Az életkorukból adódóan a gyerekek nem körformában, hanem inkább **fürtformában** csoportosulnak az óvónő köré, miközben ő elkezdi a játékot. Mondókákat, verseket, dalokat mozgással kísérve, egy történetbe ágyazva játszik el az óvónő, mindig az aktuális ünnephez és évszakhoz kapcsolódva (például: a paraszt kimegy a rétre szántani és aratni, elviszi a lovát a kovácshoz patkolni, megfigyeli a gólyát, fecskéket vagy a méhecskéket, végzi a munkáját, törpékkel találkozik, táncol velük stb.).

Fontos, hogy a természet élete és az emberi munka sokféle szempontból jelenjen meg ebben a mozgásnyelvben, s ezt az élményt a vers és a dal zeneiségével és tartalmával megfelelően egészítse ki.

A napnak ebben a szakaszában lehet helye például: a betlehemezésnek, a mese dramatizálásának vagy a születésnap megünneplésének is.

Az óvónő mindig úgy állítja össze a ritmikus játékot, hogy benne frissítő változásban jelenjenek meg az erőteljes és gyengébb, illetve a nagy és egészen finom mozgások, a vidám és komolyabb hangulatok.

Lehetőleg mindig váltakozva kövessék egymást a gyors és lassúbb mozdulatok. Az óvónő megpróbálja a gyerek testét (és lelkét egyaránt) úgy mozdítani, hogy **utasítást ne kelljen adnia**. Ennek ellenkezője a Waldorf-pedagógia szerint zavarná a gyereket abban az **álmodozó és önfeledt** tudatállapotában, amely erre az **utánzó** gyermeki korszakra jellemző.

Az óvónő egyszerűen mozdul és énekel, úgy mintha ott helyben találná ki, mesélné el az egészet és az óvodások szabadon kapcsolódnak be és követik őt ebben a ritmikus játékban.

Helyet kaphatnak itt a szabályosabb gyerekjátékok is, ugyanúgy, mint a körtáncok, de mindent át kell, hogy öleljen a tartalmi összefüggés és ennek egy szokásrenden alapuló felépítettsége. Semmi sem történik öncélúan, minden része kell, hogy legyen az egésznek, hogy mondanivalójával, tartamával azt szolgálja.

A tartalom mindig változik, természetesen az ünnepkört követően, de legalább két hétig naponta ismétlődik egy-egy ritmikus játék.

8.7. Képkalkotás és formázás

Hetente egyszer az óvodánkban lehetősége van minden gyereknek arra – általában a szabad játék ideje alatt -, hogy **a rajzolásban, festésben, gyurmázásban és a gypjúkép készítése** folyamán alkotó- és formáló készségét fejlessze. Így rendszeresen tapasztalhatja meg a különböző minőségeket. A hét minden napjához kötődik egy-egy művészeti tevékenység.

Hétfő – rajzolás

Ez a tevékenység segíti a hétvége utáni visszaérkezést az óvodába, és a gyerekek gyakran rajzolják le hétvégi élményeiket. Méhviasszából készült (ezért illatos), élénk, telített színű téglácska alakú kréták a rajzeszközök. A kisebbek kis kosárkában a három alapszint találják a rajzlap mellett. A nagyobbak már több szint használhatnak, az iskolába készülők pedig már

vastagabb ceruza formájú viaszkrétát is kapnak. (Mivel az óvodás keze még nem alkalmas a „három ujjas” ceruzafogásra – ilyen fogás esetén ugyanis a kéz görcsössé válik – ezért kapnak vastagabb téglácska alakú krétákat a kisebb gyerekek.) Így szabadon futnak le a mozgásos impulzusok, az életkornak megfelelő, nagy érzelmi telítettséggel.

Témához nem kötöttek, önállóan tevékenykednek a gyerekek, majd amikor befejezik a munkájukat, az elkészült rajzokat odaadják az óvónőnek, aki minden gyerek számára külön mappába vagy dobozba gyűjti össze azokat. Az év végén majd valamennyit ajándékként hazavihetik a gyerekek.

Az óvónő maga is rajzol időnként a gyerekek előtt: plakátot készít, vagy olyan képet rajzol, melyben a kivágott mozgatható figurákkal egy mesét is el lehet játszani.

A Waldorf-óvodapedagógia a gyerekrajzokat üzenetnek tekinti, amit a gyerek ad a fejlődéséről. A gyerek rajzaiban nemcsak az figyelhető meg, hogy a képek egyre finomabbak és szebbek, s hogy egyre jobban ábrázolja az őt körülvevő tárgyi világot s a lényeket, hanem a gyerek egész testi és lelki fejlődése tükröződik olyan pontosan, hogy az arra képzett óvónő leolvashatja belőlük a gyerek fejlettségi szintjét, esetleg hiányosságait, speciális szükségleteit.

Kedd – gyurmázás, plasztikus formálás

A csoportszobában a formázáshoz a Waldorf-óvodások élénk, telített színű, a kéz melegétől megpuhuló méhviasz lapocskákat használnak. (Míg az agyag hőt von el az azzal tevékenykedő kezétől, addig a viasz megpuhulása után maga is átmelegszik, s mintegy hőt sugároz. A kisgyerekkori érzékelés szempontjából ez a különbség nagyon fontos.)

A gyerekek mindent formálhatnak, amit akarnak: gyertyákat díszíthetnek, egész vékony, kevéssé viasszal; kialakíthatnak egész kis játék-világokat is tárgyakkal, állatokkal, emberi figurákkal. Az elkészített munkákat az évszakasztalhoz, a megfelelő helyre teszik, vagy karácsonykor, mint egy kis betlehemest, ajándékba hazaviszik a szüleiknek.

Az udvaron – főleg a meleg időszakban – a homokkal és vízzel való játék indítja a gyereket „természetes agyagozásra”.

Nagyon fontosnak tartja a Waldorf-óvodapedagógia, hogy a gyerekek megtapasztalják a föld, víz, hó és egyéb természetes „elemi” dolgok minőségét közvetlenül, kipróbálják az anyag és a saját maguk lehetőségeit.

Télen hó vár építésre, hóemberkészítésre és hóval való mindenféle játékokra kerül sor a kinti szabad játékban.

Szerda – gyapjúkép készítés

Ez a technika átmenetet képez a kézimunkához tartozó gyapjufeldolgozás, a plasztikus formálás és a kép-alkotás között. Sok színnel megfestett, kártolt gyapjút filclapokra lehet tenni és így képet készíteni, ami a rajzolás és festés tapasztalatait kiegészíti. Rajzoláskor kemény viaszkrétával, kemény lapon dolgozik a gyerek, festésnél vízfestékekkel vizes alapon fest, levegős gyapjúból „levegős”, kevéssé kontúros képet tud készíteni.

A gyerekek minden héten lehetőséget kapnak egy ilyen kép készítésére, ami egy rövid „kiállítási” idő után szétszedhető és ugyanabból az anyagból következő alkalommal is lehet képet készíteni.

Havonta egyszer az óvónő szintén készít egy nagyobb képet az ünnep témájával kapcsolatosan, és így a gyerekek láthatják a fejlettebb technikát, amit az óvónő használ: Szépen előkészíti, fésüli a gyapjút, színek szerint rendezi egy kosárba, mielőtt elkezdené a munkáját. Ezek után úgy kezdi a képet, hogy először különböző színekkel „befesti” a hátteret, majd egyre több nagyon puha, vékony réteget felhasználva alakulnak ki a tárgyak, lények a képen. Csak egy bizonyos távolságból hasonlít az egész egy „rajzolt” képhez.

Csütörtök – a sütés, mint formálási tevékenység

A hetenkénti kenyér vagy cipósütés alkalmat ad tésztával dolgozni, azt kiformálni és megsütni. Alapvető formák jönnek létre: kör alakú vagy hosszúkás cipó, „kígyók”, rudak, csigák, fonott kalácsok, koszorúk. Az óvónő az ünnepekhez kapcsolódóan különböző, **egyszerű** formákat alkalmaz a sütésnél. Ezek az évköri változásban ilyenek lehetnek:

- * Szent Mihály időszak: kard vagy sárkány
- * Márton ünnep: pereg vagy liba, törpe, manó
- * Advent: karácsonyi sütemény, mézeskalácsforma
- * Szent Miklós: fehér ló
- * Farsang: a témához tartozó forma
- * Húsvét: kakas
- * Mennybemenetel: csillagok
- * Pünkösd: galamb
- * Nyári ünnep: rózsák

Ezek a formák (miután mind nagyon egyszerűek) időnként visszaköszönnek a gyerekek sütemény formáiban, de emellett mindent kipróbálhatnak a gyerekek, és nagyon változatosan élnek is ezzel a formázási lehetőséggel.

Nagyon fontos, hogy az óvónő körültekintően készítse elő a sütést, és olyan szokásrendszert alakítson ki, amely megteremti a feltételeket ahhoz, hogy végig szépen, nyugodtan haladjon a munka: kézmosás után, fehér kötényben, felhúzott ingujjal ülve az asztalnál lehet elkezdeni dolgozni, ahol belisztezzük a munkafelületet és az óvónő a gyerek kezébe adja a tésztát.

Péntek – festés

Ugyanúgy, mint a sütés, a festés is nagyon körültekintő előkészítést, majd rendrakást igényel. Az óvónő elrendezi a helyet: összeállítja az asztalokat egy bizonyos formára, letakarja vászosvászonnal és a megszokott sorrend szerint rendezi be a gyerekek munkahelyét: rajztáblákat, szivacsokat, vizes üvegeket, majd festékeket rak az asztalra. A jó minőségű, akvarell papírt a gyerekek egyéni képességeikhez mérten segítségadás mellett vízbe mártják, majd kiterítik a rajztáblákra. Az óvónő énekelve, vagy mondókával kezdi osztani a nagy széles ecseteket, amelyekkel a gyerekek jó minőségű akvarell színeket helyeznek el, s futtatnak szét a papíron. (A három alapszín kapják meg a gyerekek és ezekből tudják a vizes papíron „kikeverve” előállítani a többi színt.) Fontos, hogy a tevékenység a színből, a színélményből indul ki és kontúrtales. A hatás: egymásba folyó színhatárok.

Az, ami a rajzolásban is megfigyelhető folyamat, hogy tükröt mutat az elkészült kép a gyerek saját világélményéről és fejlődéséről, a festésénél is megfigyelhető.

A gyerek szabadon dönti el, hogy melyik színnel fest és, hogy mikor van a munkájának vége. Befejezéskor egy festőszekrénybe viszik a rajztáblákat, ahol majd megszáradnak a képek, amelyek szintén a gyerekek mappájába kerülnek. Ahogyan az előkészülésnél is segítettek a gyerekek, ugyanúgy részt vesznek az ecset és a szivacsok kimosásában, a víz cserélésében, – majd amikor az utolsó kis csoport is befejezte a képeit, a rendrakásban és az üvegek kimosásában is.

A festésnek ez a fajta, az életkor sajátosságainak megfelelő megközelítése vezeti el a gyereket későbbiekben a valódi ábrázoló tevékenységig az iskolában. Igazi festményekkel is találkozhatnak az óvodások. Különböző ünnepekhez tartozó reprodukciókat tesz ki az óvónő a falra és az évszakasztalon képeslap formában változó tartalommal mindig jelen vannak a képek. Születésnap ajándékként az ünnepeltnek az óvodástársai választanak ki az óvónő gyűjteményéből egy képeslap nagyságú festmény reprodukciót.

8.8.Szabad játék

Ahogy már többször szóba került, **a gyerek szabad játéka kiemelt fontosságot élvez a Waldorf-óvodai élet tevékenységi formái között.** A megfelelő tanulási forma ebben az életkorban **nem** az úgynevezett játékos tanulás: hanem a **valódi tapasztalatszerzés**, melyre a Waldorf-óvodai élet egésze ad lehetőséget.

A szabad játék idejében végzett munka jellegű tevékenységek az udvari játék, a kerti munka vagy a séták, kirándulások. A játék mellett a gyerekek rácsodálkozhatnak a természetre, az évszakoknak megfelelő változásokra.

Óvodánk napirendjében **minimálisan** kétszer, egy-egy óra szabad játékra van ideje a gyerekeknek. Ezzel biztosított a kisgyerek szükségleteiből fakadó játék igényének kielégítése az óvodában.

Ez alatt az idő alatt látóterükben az óvónő különböző munkákat végez (háztartási, kerti, kézműves tevékenységben). Az óvónő feladata, hogy a munkája körül olyan hangulatot áradjon szét, hogy a gyerekek ebben a meleg, derűt sugárzó légkörben, „mint egy burok alatt” érezzék magukat, s így folytathassák a játékot. Arra is van lehetőség, hogy a gyerek rövidebb időre „segítsen” az óvónőnek. **Nem a munka eredménye, a teljesítmény a fontos, hanem az igazi örömet okozó tevékenység folyamata.** A gyerek rácsodálkozva veszi fel az óvoda „életműhelynek” is nevezhető mindennapjainak mozzanatait és saját helyét megtalálja a csoport élő, tevékeny közösségében. A szabadon játszó gyerekek rendelkezésére állnak a különböző kukkók, állandó vagy ideiglenesen kiépíthető házacskák és az ezekhez tartozó berendezések, a sarokba támasztott bot-paripák vagy a fogásra akasztott palástok, koronák, kardok ugyanúgy, mint a bábsarok bábui és babái vagy a nagy fa és kő építőelemek, illetve a különböző természetes anyagok, bársonyok, vásznak, szőrmék, selymek.

A játékszerek nagy része alapelszerűen nem részletesen kimunkált, s ezzel is elősegíti a gyerek fantáziájának tevékenységét.

A különböző, természetből származó tárgyak alkalmasak arra, hogy sok mindent jól helyettesítsenek anélkül, hogy rendeltetésükkel ellentétes módon kerülnének felhasználásra.

A gyerek úgy alkalmazza a játékszert és játékbútort, az anyagokat, ahogyan szüksége van azokra: környezetét alakítja, játékvilágát megteremti, és annak lakosává válik. Fontos, hogy a felnőtt ezt figyelemmel kísérje és megértéssel kövesse.

Az adott helyzetben, megfelelő eszközt vagy ötletet tudjon felajánlani, ha például: a gyerek nem talál be a játék világába, hangulatába, a játék elakad, vagy túl erősen leragad a játszó egy monoton, egyoldalú játékformánál.

Az óvónő törekszik arra, hogy a konfliktushelyzeteket megelőző jeleket észrevegye és ilyenkor időben, tapintatosan belépjen a gyerekek játékvilágába, mint szereplő, aki továbbsegít, majd kilép újra, mintha ott se lett volna.

A probléma megoldását esetleg egy kérdés felvetésével segíti elő, így a gyerekeket egy általuk megtalált, új folytatási lehetőségre vezeti. A szabad játék ilyen vezetése nem jelenti a tevékenységbe való beavatkozást, és annak irányítását. Azt az érzést kelti a gyerekekben, hogy ők uralják a saját játékukat, egész helyzetüket – és ez így is van.

8.9. Az óvodai élet szervezése, délutánosság

A Waldorf-pedagógia a kisgyerek igényeihez igazodva ideálisnak tartja, hogy a délelőtti óvodai tartózkodás után a gyerek visszatérhessen személyes élete színterére, a jól megszokott családi otthonba. A közösségben kapott ingerek feldolgozásához a zavartalan feltételek elsődlegesen itt teremthetők meg, hiszen a kisgyerekeknek maga a közösségben való lét is tanulandó feladat, állandó figyelmet, alkalmazkodást kíván tőle. **Amennyiben az otthoni pihenés nem lehetséges, a gyermek délutáni elhelyezését az óvoda magára vállalhatja.**

A délutánra való felvétel nem lehet automatikus, minden esetben **egyéni**, az egyes gyerekekre és családra vonatkozó **döntést igényel**.

Az óvónők és szülők személyes beszélgetésen vesznek részt. Az óvónők részéről fontos az alapos pedagógiai tájékoztatás a Waldorf-pedagógia általános, embertani szempontjairól, a délután rendjéről; valamint a szóban forgó gyerek személyes fejlődéséről, óvodai jelenlétéről. A szülők részéről pedig szükséges a helyzetük kellő feltárása, csak ezután következhet a közös mérlegelés. A döntést természetesen a szülőknek kell meghozniuk!

A tudatos, körültekintő döntés meghozása után a gyerek is könnyebben elfogadja a hosszabb óvodai tartózkodást.

Pedagógiai feltételek

A délutáni pihenő rendje megfelelő módon **illeszkedik a délelőtti óvodai élethez**, annak természetes folytatásaként valósul meg, a Waldorf pedagógia nevelési elveinek megfelelően. A pihenő időszak alapvetően eltérő jellegét figyelembe véve, kellő szakmaisággal és alaposággal kell kidolgozni tevékenységeinek egymásutánját.

A **délután fő feladata** a gyermeket a délelőtt folyamán ért élmények feldolgozására, a pihenésre, lehetőleg elalvására szolgáló **nyugodt környezet megteremtése**. Ezért fontos, hogy az aktívabb délelőtt lezárása után a tevékenységek állandó ritmusban kövessék egymást. A fogmosás, a hálóhelyek elrendezése, a vetkőzés-öltözés mind nyugalomban, ismert rendben vezetik a gyereket az „álmok-kuckója” felé.

A kisgyerek fokozott biztonságérzete igényli, hogy fizikailag is mintegy „burkot” képezzünk köré. A csoportszobában a gyerekeknek kis hálöhelyeket rendezhetünk be. Paravánokkal, függönyökkel, a rendelkezésünkre álló bútorokkal különíthetünk el kuckókat, testvéreknek, esetleg barátoknak közösen is.

Az álomba merülés lehetőségét minden eszközzel segíteni kell! Az óvónő melegséget árasztó mozdulatai, hanghordozása, dúdolása, illóolaj használata teremti meg a kívánt álomszerű hangulatot. Az óvodapedagógus tisztában van a fáradt, aludni készülő gyerek kiszolgáltatottságával, a helyzet intimitásával, így a lehető legnagyobb finomsággal, körültekintéssel és biztos határozottsággal végzi dolgát.

Az előkészületeket még rövid, halk beszélgetés zárhatja, az eltelt nap végig gondolása, előretekintés a szülők érkezéséig, majd végül dúdolás altatódal vezethet át a teljes csend és testi-lelki nyugalom állapotába. A pihenés ideje alatt az óvónő halk dúdolásával, jelenlétével veszi körül a gyerekeket. Előkerülhet a varrodoboz, javításra váró ruhácskák, hímzés...

A délután jellege a délelőtt folyamán történt **élmények feldolgozását hivatott segíteni**, így ébredés után sem kíván „új élményeket” adni a gyerekeknek. A nagyobbak, akik nem igénylik már a délutáni alvást, egy hosszabb nyugodt fekvés és a kicsik elalvása után képeskönyvet nézegethetnek, elővehetik körmöcskéjükét vagy segíthetnek az óvónőnek az uzsonna elkészítésében.

A délutánt uzsonna és a nap közös befejezése, szabad játék és a búcsúzás zárja.

9. A Waldorf-óvodapedagógus feladatai

9.1.. Általános feladatok:

- A csoportegység benti és kinti berendezéseinek és tárgyainak kiválasztása.
- Az évi, havi, heti, napi ritmusok folyamatos kidolgozása, a szokásrendszer kiépítése.
- A csoport egészséges életmódjának tervezése és betartása.
- A különböző tevékenységek megtervezése, előkészítése, levezetése, majd utólagos áttekintése.
- Az óvodai csoport összeállítása (pedagógiai szempontok szerint).
- Minden gyerek egyéni fejlődésének megfigyelése és segítése.
- A szülőkkel való közösségi kapcsolat kialakítása és ápolása, problémák esetén közös megbeszélés és útkeresés.
- Együttműködés a többi óvónővel. Gyakorlatvezetés vállalása a továbbképzésen lévő óvónők számára.
- Aktív részvétel a pedagógiai vezetésben, és a kollégákkal való konferenciákon.
- Együttműködés az orvossal, az iskolával és egyéb szakemberekkel.
- Folyamatos önképzés, továbbképzéseken való részvétel, bekapcsolódás a Waldorf-óvodák regionális, országos és nemzetközi együttműködésébe.

9.2. Tervezés és visszatekintés - önértékelés

A Waldorf-óvoda pedagógusai jelentős időt és munkát szánnak arra, hogy következetesen és állhatatosan megformálják és kidolgozzák a maguk munkájának tervszerű egyéni keretét, fi-

gyelembe véve a napok, hetek ritmusát, a legapróbb rész-mozzanatokat és módszertani lépéseket az egész év folyamatában. A tervező munkájukat a csoportnaplóban rögzítik

A Waldorf-óvónő rendszeres **visszatekintést**, önértékelést végez: mérlegeli, végig gondolja, hogy elképzelései milyen formában váltak valóra.

A visszatekintés több szintre vonatkozik: a napra, az adott ünnepszakra, a gyerekek egyéni fejlődésére. A tapasztalatait megfigyeléseit a problémás helyzetekről szintén feljegyzi. Ezek a feljegyzések azért fontosak, mert a csoportvezető óvónőtől elvárható, hogy a gyerek fejlődési szintjét, problémáit, lehetőségeit folyamatosan kövesse az óvodaérettség és a iskolaérettség között.

9.3 Az óvoda dokumentációi:

- Az óvodai nevelés országos Alapprogramja
- Waldorf Országos Pedagógiai Program
- Nyíregyházi Waldorf Óvoda Pedagógiai Programja
- Szervezeti Működési Szabályzat
- Házirend
- Éves Pedagógiai Munkaterv
- Esélyegyenlőségi terv
- Önértékelési Terv
- Óvodai törzskönyv

9.3.1.A csoport dokumentumai:

- Csoport napló
- Felvételi és mulasztási napló
- A gyermekek fejlődésének nyomon követésének dokumentumai (Anamnézis; Fejlődési napló.)

9.4. Gyerek megfigyelés, gyerek megbeszélés

Már az óvodába való felvételkor a szülők részletes leírást írnak, amelyből a terhesség időszakától kezdve a születésen át az óvodába lépésig nyomon követheti az óvodapedagógus a gyermek testi, lelki és szellemi fejlődését, megismerheti a gyerek szokásait, rokon- és ellenszenveit, félelmeit és örömeit. A gyerek megnyilvánulásait a mozgásban, a játékban, a rajzban a kibontakozó személyiség első jelzőjeként fogja fel. Az óvónő már ettől az első találkozásuktól, a felvételi beszélgetéstől fogva **élő, belső képet alakít ki a gyerekről**, amely folytonosan változik, soha se lesz kész, állandóan fejleszhető marad. A gyereket úgy tekinti, mint egy feltett kérdést, amit egyre jobban kell értenie ahhoz, hogy tudja őt segíteni a felnövekedésben. Ebből a célból az óvónők maguk elé idézik – lehetőleg minden nap – az esti órákban, elalvás előtt csoportjuk gyerekeit, s ez a mindennapos praxisban igen hasznos gyakorlatnak bizonyul.

Ha alszanak rá egyet, a következő napon előálló helyzetekben feltehetőleg nagyobb intuíciós, improvizatív erővel találhatnak majd gesztust, szót vagy cselekvést segítségül.

A gyerekekről szerzett tapasztalatok alapján feljegyzéseket készítenek és fejlődési naplót vezetnek, és félévente összegzik, írásban rögzítik a megfigyeléseiket.

A gyerek mindennapi öltözködésétől, táplálkozási és alvási szokásain át, játékáig úgyszólván minden testi, lelki mozzanat szóba kerül az óvónők és a szülők rendszeres beszélgetésein.

9.5. Együttműködés a szülőkkel

Intézményünkbe való felvételkor az alapvető kérdés, hogy a szülők ismerik-e a Waldorf-pedagógiát és az intézmény működését legalább olyan mélységig, hogy világos képük legyen arról, milyen közegbe, környezetbe hozzák, adják gyerekeiket. Ehhez természetesen programok, cikkek, előadások és a nyitott ünnepek is hozzásegítik őket. A jelentkező gyerekek szülei a felvételt megelőző évben részt vehetnek előkészítő szülői esteken, pedagógiai beszélgetéseken a gyerekekkel, együtt Waldorf ismerkedős délutánon, meghívásra valamelyik ünnepen. Az óvodai közösség kialakítása és a gyerek fokozatos óvodához szoktatása érdekében az óvodapedagógus és a szülők közötti megállapodás szerint a felvett gyerek előzetesen „vendégségbe” járhat leendő csoportjába.

A szülők és az óvoda pedagógusai kölcsönösen egy bizonyos fajta együttműködést kell, hogy felajánljanak egymásnak és elfogadjanak egymástól. Ez az együttműködés természetesen a gyerekre irányul és a gyerek javát keresi. Fogadóórákat, családlátogatásokat tartanak az óvónők, és a szülői esteken a szülők tovább ismerkednek a Waldorf-pedagógiával, itt maguk is átélhetik a gyakorlati tevékenységekben mindazt, amit gyerekeik csinálnak napközben az óvodában.

A szülők intenzíven részt vesznek az óvoda fenntartásának mindennapi tevékenységében, mind gyakorlati, mind anyagi értelemben. Óvodánk szociális szervezeti forma, ahol a gyerekekért történik minden, és a felnőttek együttműködnek azért a célért, hogy eredményesen és zavartalanul folyhasson a pedagógiai munka.

10. Gyermekvédelem a Waldorf- Óvodában

Gyermekvédelmi tevékenységeink célja:

- A gyereket fejlődési útján segítjük, ezáltal testileg egészséges, lelkileg szabad, szellemileg kreatív emberré válhasson.
- Képes legyen arra, hogy saját akaratát, érzelmeit és gondolkodását önálló és felelős életvitelre fordítsa. (WOP)
- A Waldorf-óvodapedagógiai Program teljes egészét áthatja a **gyerek iránt érzett tisztelet**.
- Az óvónő a gyereket, mint szellemi individualitást tekinti. Életkori és egyéni igényeit és szükségleteit felismerve szervezi az óvoda életét.
- Szem előtt tartja a **gyerek alapvető jogait** a testi egészségre, érzelmi biztonságra és szellemi szabadságra.
- Minden gyerek felé szeretettel, **pozitív attitűddel fordul**, hátrányos megkülönböztetés senkit nem érhet. Minden gyerek az óvodai csoport egyenrangú tagja, számára biztosított az egyenlő hozzáférés
- A Waldorf-pedagógia **befogadó pedagógia biztosítja a sajátos nevelési igényű gyerekek integrált nevelését is.**

- Az óvodapedagógus a szülővel a gyermek érdekében jó viszonyt alakít ki és velük folyamatosan együttműködik. A szülők segítségére van nevelési problémáik megelőzésében és megoldásában.

Gyermekvédelmi feladatok

A gyermekvédelmi törvénynek megfelelően az általános és speciális gyermekvédelmi feladatok eredményes ellátása.

A tagintézmény vezető feladatai:

- ➔ Óvodai, szinten összefogja a gyermekvédelmi munkát.
- ➔ A kapott jelzéseket, információkat ellenőrzi.
- ➔ Bizalom elvű kapcsolat kiépítése a családokkal.
- ➔ A törvények és rendeletek naprakész ismerete, a munka hozzáigazítása.
- ➔ Hatósági eljárást kezdeményez a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, veszélyeztető ok fennállása esetén.
- ➔ Étkezési kedvezmények meghatározása a törvényi jogszabályoknak, rendeletnek megfelelően. Ezek dokumentálása, óvodáztatási támogatással kapcsolatos feladatok ellátása.

10.1. Esélyegyenlőség biztosítása

A Waldorf-pedagógia alapelvei biztosítják az **esélyegyenlőség** megvalósulását.

Különbözőség és beilleszkedési nehézségek esetén az óvodapedagógus a gyerekekre külön figyelmet fordít, fejlődése érdekében egyénre szabott pedagógiai eszközökkel él. Szakember (pszichológus, gyógypedagógus, orvos) segítségét kéri, ha a gyermek viselkedésében az átlagtól eltérő lemaradást, pszichés zavart tapasztal vagy Sajátos Nevelési Igényű (SNI).

A személyes adatokat gondosan kezeli, csak meghatározott pedagógiai célból, megfelelő körültekintéssel, a szülőket tájékoztatva használja fel azokat. Az óvodában dolgozóknak hivatali titoktartási kötelezettsége van

Mindezek formájáról és tartalmáról a Waldorf Pedagógiai Program megfelelő fejezetei rendelkeznek, úgymint:

II. fejezet: A Waldorf-pedagógia emberképe

III. fejezet: A kisgyerek

VII. fejezet: A Waldorf-óvodapedagógus feladatai

– Gyermekmegfigyelés, gyermekmegbeszélés

– Együttműködés a szülővel.

Indokolt esetben a gyermek érdekében az óvoda kapcsolatot vesz fel a helyileg illetékes családsegítő és gyermekvédelmi szervezettel, a megfelelő szakemberekkel, fejlesztő pedagógusokkal. A jelzőrendszeri szerepből adódóan a Családsegítő és Gyermekjóléti Központtal folyamatos kapcsolattartás érvényesül.

Sajátos Nevelési Igényű gyermek speciális fejlesztése

A rendelkezésre álló fejlesztési eszközök, Waldorf pedagógiai módszerek mellett igénybe vesszük a Pedagógiai Szakszolgálatok segítségét. A fejlesztések alapja a kiadott szakvélemény. A speciális fejlesztésekre a szülő kötelessége elhordani a gyermeket. Ebben segítségünkre van az intézményünk, azaz iskolánk gyógypedagógusa, szakemberei.

11. A konferencia

A Waldorf-intézményekben a tanárok és óvónők – együtt vagy külön –hetente vagy rendszeres időközönként konferenciát tartanak.

A konferencia pedagógiai és technikai, adminisztratív részből áll, s mivel a Waldorf-intézményeknek egyszemélyes hierarchikus vezetőjük gyakorlatilag nincs: minden nevelésre, pedagógiára közvetve vagy közvetlenül kiható kérdésben a konferencia vezeti az óvodát, iskolát. Itt születnek azok a döntések, amelyeket az intézmények életében elkerülhetetlenül meg kell hozni.

A konferencia leglényegesebb része azonban nem e fenti technikai vezetés, hanem a pedagógiai erőforrások megnyitása. A pedagógiai részben minden esetben gyermekmegbeszélésre is sor kerül, és ez a legterjedelmesebb, leglényegesebb mozzanat. Itt próbálják a gyakorlatban tudatosan alkalmazni azokat az ismereteket, melyeket a pedagógiai konferencia másik, folytonosan továbbképző részében szereznek a pedagógusok, illetve amelyeket a mindennapi gyakorlatból az önnevelésben kifejlesztett intuitív megismerő erőket is alkalmazva merítenek. A gyermekmegbeszélésen megint csak a szomatikus orvosi szempontoktól kezdve, a lelki és szellemi állapotrajzon át az alkat és temperamentumbeli beágyazódásáig, a családi helyzetig mindaz szóba kerül, ami egy gyerek szempontjából további fejlődését illetően lényeges lehet. Amikor a konferenciái eset-megbeszélésen a pedagógus bemutatja a gyermeket, általában érezhetővé válik a testi és lelki állapotrajz részletező finomságában és plasztikus kivitelezésében, hogy itt többszörösen feldolgozott, elmélyült ismeretről van szó.

Az óvónők közössége, amely egyben az óvoda pedagógiai vezetése, **közösen** érez és **visel felelősséget** az óvoda minden gyereke iránt. Ezért mindig közösen döntenek egy-egy gyerek óvodai felvételéről, ezért folytatnak közös gyermekmegbeszéléseket és közösen keresnek utakat és megoldásokat a gyerek javára. Ezeken a konferenciákon lehetőleg az orvos és az euritmista is részt vesz a többi óvónővel együtt.

12. A csoport folyamatos működésének feltételei

A pedagógiai és szellemi munkáért a tagintézmény-vezető óvónő felelős. A szülők a munka eredményességét együttműködésükkel és támogatásukkal segítik. Az évkor ünnepeit közösen készítik elő. A szülők részt vesznek a csoportszoba berendezésében, a játékkészítésben, a tárgyi feltételek gazdagításában.

A csoport életéhez szükséges berendezések, felszerelések, speciális anyagok beszerzéséről a rendelkezésre álló költségvetési keretösszeg erejéig a csoportvezető óvónő gondoskodik. Fo-

kozatosan kialakítja a Waldorf-pedagógia ajánlásainak megfelelő környezetet (kert, udvar, konyha) és az igényelt étkezési rendet.

A tárgyi feltételek

Óvodánk egészében és minden részletében az óvodáskorú gyerekek sajátos életformáját, egészségét szolgálja.

A tárgyi feltételek területén a Waldorf-óvodapedagógia szükségesnek tartja a rendkívül tudatos választást. A pedagógiai szempontot mindig elsődlegesnek tekintve, a legegyszerűbb környezet (tér, tárgyak, bútorok) is alkalmas lehet a Waldorf-óvoda megvalósítására.

A berendezés a következőknek feleljen meg:

A **bútorok** (tömör fából) legyenek szépen megmunkálva, harmonikus szép formákkal; több funkcionak is meg tudjanak felelni, változtathatóak, átrendezhetőek legyenek, (asztalok, székek, padok, polcok, szekrények, játszó bútorok: úgynevezett állványok, paravánok, térelválasztó funkcióval).

A **textíliák** legyenek természetes anyagokból (gyapjú, len, vászon, pamut, bársony, selyem).

A **naponta használandó alapanyagok** legyenek a gyerek számára jól láthatóak (például: színes gyapjú kosárban, müzli üvegben, stb.), csak a nagyon „értékes”, ritkán használandó dolgok kerüljenek a szekrénybe.

A **játékszerek, játékeszközök** (melyek többé-kevésbé kimunkáltak) legyenek természetes anyagokból:

- * állandóan vagy ideiglenesen felépíthető házacskák és berendezéseik
- * többféle méretű és színű kendők, leplek, kötelek, zsinórok
- * fából készített játékok, hajók, autók, figurák, állatok; gyökerek, ágak, rönkök, varrott bábák, bábuk
- * kötött állatok, bot nyelű lovagolható paripák, ló kantárok
- * fejdíszek, koronák, palástok
- * kosárnyi kagyló, fenyőtoboz, kövek, kavicsok, magok, gyökerek, fakérgék.
- * nagy, puha báránybőrök, színes rongyszőnyegek.

A játékszerek felsorolása csak a lehetőségek egy részét mutatja; sok minden függ az adott helyzettől, a csoport összetételétől, ezért főleg pedagógiai szempontok vezérlik az óvónőt a játékszerek kiválasztásában.

13. Jogszabályi háttér

Pedagógiai program készítésének jogszabályi alapja:

- 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről
- 363/2012. (XII.17.) kormányrendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjáról
- 277/1997.(XII.20.) kormányrendelet a pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben résztvevők juttatásairól és kedvezményeiről
- 235./2016 (VII. 29.) Korm. rendelet a pedagógusok előmeneteli rendszeréről és a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény köznevelési intézményekben történő végrehajtásáról szóló 326/2013. (VIII.30.) Korm. rendelet módosításáról
- 20/2012.(VIII.31.) EMMI rendelet a nevelési, oktatási intézmények működéséről és a köznevelési intézmények névhasználatáról
- 229/2012. (VIII.28.) kormányrendelet a Nemzeti Köznevelésről szóló törvény végrehajtásáról
- 32/2012. EMMI rendelet a sajátos nevelési igényű gyermekek nevelésének, oktatásának irányelveiről.
- 21140-2/ 2013 KOIR sz. Határozat a Waldorf Iskolák kerettanterve (Waldorf képesítések megszerzése)
- 1997.éviXXXI tv. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 2/2005
- 12/ 2015 (II. 27.) EMMI rendelet az egyes szociális és gyermekvédelmi tárgyú miniszteri rendeletek (segélyezések átalakítása)
- 2003. Évi CXXV. Törvény az egyenlő bánásmód előmozdításáról
Önértékelési kézikönyv óvodák számára / harmadik, javított kiadás/
Országos tanfelügyelet Kézikönyv óvodák számára / negyedik, javított kiadás/
Útmutató a pedagógusok minősítési rendszeréhez - Óvodai nevelés /negyedik, javított kiadás

Melléklet

1. Waldorf Óvoda nevelő munkájához szükséges helyiségek, berendezések és eszközök

A nemzetközi Waldorf-óvodai gyakorlatnak megfelelően kifejezetten ajánlott, hogy az óvoda rendelkezzen melegítőkonyhával és a szárazélelmiszerek tárolására alkalmas kamrával vagy kamraszekrénnel. Lehetőség szerint a konyha és a foglalkoztató egy légtérben, egymással közvetlen fizikai kapcsolatban legyen kialakítva, elősegítve ezzel is a gyermekcsoport szabad térbeli kapcsolódását a főzési tevékenységekhez.

A program VIII. fejezete tartalmazza a **Waldorf-óvoda működésének tárgyi feltételeit**, ezért az eszközjegyzék ezzel együtt érvényes.

I. Helyiségek

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
1. Csoportszoba (25 gyermek részére vízvételi és főzési lehetőséggel)	Gyermekcsoportonként 1
2. Tároló (szertár)	Óvodánként 1
3. Óvónői szoba (Kialakítható a 4. ponttal együtt.)	Óvodánként 1
4. Szülői fogadó, tárgyaló	Óvodánként 1
5. Gyermek öltöző	Csoportonként 1
6. Gyermekmosdó, WC	Gyermekcsoportonként 1
7. Felnőtt öltöző, mosdó, WC	Óvodánként 1
8. Bejáratok, közlekedők, előtér	Óvodánként 1
9. Játszóudvar	Óvodánként 1

II. Helyiségek bútorzata és egyéb berendezési tárgyai

Csoportszoba

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Óvodai fektetők (egész napos az óvodában) (színes rongyszőnyegek, puha bárányszőnyegek)	Alvó gyermeklétszám szerint 1
Gyermekszék (tömör fából, szépen megmunkálva)	Gyermeklétszám szerint 1
Gyermekasztal (tömör fából, szépen megmunkálva)	A gyermeklétszám szerint

Fényvédő függöny (textiliából, természetes anyagból)	Szükség szerint
Szőnyeg (természetes anyagból)	Szükség szerint
Játéktartó szekrény, polc (tömör fából állvány, paraván, térelválasztó funkcióval, nádból, vesszőből)	Csoportszobánként minimum 2
Fektető tároló (egész napos óvodában)	Csoportszobánként
párnák, takarók, huzatok (halvány, kis mintás, pamut), (egész napos óvodában)	Gyermeklétszám szerint
Évszakasztal	Csoportszobánként 1
Hőmérő	Csoportszobánként 1
Felnőtt szék	Felnőttek számának megfelelő
Textiltároló (lehet vesszőkosár vagy tömör fából készült polc, szekrény)	Gyermekcsoportonként 1
Edény és evőeszköz-tároló	Csoportszobánként 1
Szeméttartó	Szeméttartó
Konyhasarok (vízvételi lehetőséggel, mosogatóval, villanytűzhely)	Csoportszobánként 1

Óvónői szoba

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Íróasztal és szék	1-1
Könyvszekrény	1
Íratszekrény (zárható)	1
Telefon	1
Számítógép	1
Nyomtató	1

Gyermeköltöző

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Öltözőrekesz, ruhatároló, fogas	Gyermeklétszám figyelembevételével

Cipőtároló	Gyermeklétszám figyelembevételével
Öltözőpad	Gyermeklétszám figyelembevételével

Gyermekmosdó, WC

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Gyermekmosdó, WC	Gyermeklétszám figyelembevételével
Törölközőtartó	Gyermeklétszám figyelembevételével
Szappantartó	Gyermeklétszám figyelembevételével

Játszóudvar

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Virágágyások, konyhakert, fák, bokrok, kerti szerzőszámok, kerti csap, farönkök, kerti asztalok, padok	Program szerint a körülményeket figyelembe véve
Homokozó és tartozékai	Gyermeklétszám figyelembevételével
Takaróháló (a homokozó használaton kívüli lefedéséhez)	Homokozónként 1
Mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgásigényt kielégítő eszközök (hinták, mászóakák, rönkök, kötelek)	Program szerint

III. Tisztálkodási felszerelések

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Tisztálkodó felszerelések (ruhakefe, körömkefe, szappantartó)	Mosdókagylónként 1
Egyéni tisztálkodó szerek (fogkefe, fogmosó pohár, fésű)	Felnőtt és gyermeklétszám szerint
Törölköző	Felnőtt és gyermeklétszám szerint, 3-3 váltás

Abrosz vagy textil alátét	Gyermekcsoportonként 3 váltás
Takaró (egész napos óvodában)	Alvó gyermeklétszám szerint

IV. A Felnőttek munkavégzéséhez szükséges eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Vasaló	Óvodánként 1
Vasaló állvány	Óvodánként 1
Szennyesruha-tároló	Óvodánként 1
Kerti munkaeszközök (ásó, kapa, gereblye, kerti locsolókanna, létra)	Óvodánként 1-1
Takarító eszközök	Csoportonként 1-1
Hűtőgép	Óvodánként 1
Porszívó	Óvodánként 1

V. Melegítőkonyha eszközei

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Tányérok, poharak, bögrék, evőeszközök	Létszám szerint
Konyharuhák	Óvodánként 10
Melegítő lábasok, fazekak	Óvodánként 3-4
Tálaló tálak, jénai és porcelán tálak	Létszám szerint
Kenyeres kosarak, tálcák, kancsók	Létszám szerint
Szeletelő kések, merőkanalak, vágódeszkák	Létszám szerint

VI. A Nevelőmunkát segítő játékok és egyéb eszközök

Nevelőmunkát segítő játékok

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Különbéle játékformák (mozgásos játékok, szerepjátékok, építő-konstruáló játékok, dramatizálás és bábozás, barkácsolás) eszközei: textíliák, gyapjú len, vászon, pamut, bársony selyem, színes-gyapjú, kosarak, üve-	A program szerint

gek, kuckók, koronák, palástok, bábuk, babák, filc állatok. (Minden játék természetes anyagból készült.)	
Mozgáskultúrát, mozgásfejlődést segítő, mozgásigényt kielégítő eszközök: botparipák, kantárok, labdák, kötelek.	Csoportszobai és udvari eszközök
Ének, zene, énekes játékok eszközei: rézharangok, xilofonok, hárfa, csörgők, bot, fúvós, pengetős hangszerek.	Az óvoda nevelési programja szerint Gyermekcsoportonként a gyermeklétszám figyelembevételével
Az anyanyelv fejlesztésének, a kommunikációs képességek fejlesztésének eszközei	Az óvoda nevelési programja szerint
Értelmi képességeket (érzékelés, észlelés, emlékezet, figyelem, gondolkodás) és a kreativitást fejlesztő anyagok, eszközök: kagylók, fenyőtoboz, kövek, kavicsok, gyökerek, fakéreg, ásványok.	Az óvoda nevelési programja szerint
Ábrázoló tevékenységet fejlesztő anyagok, eszközök: méhviasz gyurma és kréta; színes gyapjú, filc gyapjútáblák; méhviasz lapok; rajztábla tartó, akvarellfesték, vastag ecset, szivacs, rajztábla; természetes alapanyagú fonalak.	Az óvoda nevelési programja szerint Gyermekcsoportonként a gyermeklétszám figyelembevételével
A természeti – emberi – tárgyi környezet megismerését elősegítő eszközök, anyagok: kristályok, ásványok, kövek különféle méretben és mennyiségben; rongybabák, kötött vagy nemezelt; babaház, babakocsi, bababútorok, babakonyhai eszközök.	Az óvoda nevelési programja szerint A gyermeklétszám figyelembevételével

Munkajellegű tevékenységek eszközei: kézimunka kellékek, satupad, szerszámok; a sütés eszközei: kötények, formák, sodró- fák: gyúródeszka, teknő, malom; takarítóeszközök, felnőtt és gyermek mé- retben.	Az óvoda nevelési programja szerint
---	-------------------------------------

Nevelőmunkát segítő egyéb eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Hangszer pedagógusoknak	Az óvoda nevelési programja szerint
Hangszer gyermekeknek	Az óvoda nevelési programja szerint
Egyéni fejlesztést szolgáló speciális fel- szerelések	Fogyatékos gyermeket nevelő óvodában A helyi nevelési programban foglaltak szerint gyermekcsoportonként

VII. Egészség és munkavédelmi eszközök

Eszközök, felszerelés (megjegyzés)	Mennyiség
Étel – mintavétel (üvegtartály) készlet	Óvodánként 1 db
Mentőláda	Közegészségügyi előírások szerint Óvodánként 1 db
Gyógyszerszekrény (zárható)	Közegészségügyi szabályok szerint Óvodánként 1
Munkaruha	A Munkatörvénykönyve, valamint a közalkal- mazottak jogállásáról szóló 1993. évi XXXIII. Törvény és végrehajtási rendeletei alapján
Tűzoltó készülék	Az érvényes tűzvédelmi szabályok szerint

14. Záró rendelkezések

1. A program hatálya, hatályba lépése

A Waldorf Óvoda pedagógiai programjának hatálya kiterjed valamennyi az óvodában dolgozó óvodapedagógusra. A program tartalmi vonatkozása megvalósításáért felelősek a tagintézmény vezető és az óvodapedagógus.

A pedagógiai munkát segítő alkalmazott is felelős azért, hogy ismerje a program elemeit és saját tevékenységével ennek megfelelően segítse az óvodai pedagógiai munkát.

A Waldorf Óvoda pedagógiai programja 2014. 02. 01-től lépet hatályba a nevelőtestület elfogadása és az intézményvezető jóváhagyását követően. 2017. augusztus 30.-án módosult.

A felülvizsgálat rendje

A pedagógiai program felülvizsgálatának okai lehetnek:

- * Törvényi változások
- * Partneri javaslatok, az igények változása
- * Nevelőtestületi javaslat
- * Vezetői ciklushoz kötött felülvizsgálati eredmények (5évente, a felülvizsgálat eredményét a nevelőtestülettel szükséges egyeztetni)

A program módosítás feltétele:

- * a nevelőtestület kétharmados többségi szavazata az elfogadásról

2. Legitimációs záradék

Elfogadta: A Waldorf Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola Szülői Együtműködő Szervezete (SZEK).

.....
SZEK elnöke

Jóváhagyta: Waldorf Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola intézményvezetője

Nyíregyháza 2017. augusztus 30.

.....
intézményvezető

14. Záró rendelkezések

1. A program hatálya, hatályba lépése

A Waldorf Óvoda pedagógiai programjának hatálya kiterjed valamennyi az óvodában dolgozó óvodapedagógusra. A program tartalmi vonatkozása megvalósításáért felelősek a tagintézmény vezető és az óvodapedagógus.

A pedagógiai munkát segítő alkalmazott is felelős azért, hogy ismerje a program elemeit és saját tevékenységével ennek megfelelően segítse az óvodai pedagógiai munkát.

A Waldorf Óvoda pedagógiai programja 2014. 02. 01-től lépet hatályba a nevelőtestület elfogadása és az intézményvezető jóváhagyását követően. 2017. augusztus 30.-án módosult.

A felülvizsgálat rendje

A pedagógiai program felülvizsgálatának okai lehetnek:

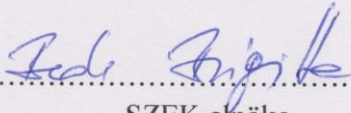
- * Törvényi változások
- * Partneri javaslatok, az igények változása
- * Nevelőtestületi javaslat
- * Vezetői ciklushoz kötött felülvizsgálati eredmények (5évente, a felülvizsgálat eredményét a nevelőtestülettel szükséges egyeztetni)

A program módosítás feltétele:

- * a nevelőtestület kétharmados többségi szavazata az elfogadásról

2. Legitimációs záradék

Elfogadta: A Waldorf Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola Szülői Együttműködő Szervezete (SZEK).

.....

 SZEK elnöke

Jóváhagyta: Waldorf Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Alapfokú Művészeti Iskola intézményvezetője

Nyíregyháza 2017. augusztus 30.

.....

 intézményvezető

